

82

Slovenski GLASNIK.

Lepoznansko-podučen list.

List 16. V Celovcu 1. septembra 1867. Letnik X.

Národne pesme.

(Poslal M. Valjavec.)

1.

(Iz Zamladinca.)

Poletelo golubovo jato
Čez Križevce, čez zeleno bašču,
Onde Gjuro dromno perje reže.
Sinek Gjurek, ne poreži ruke.
Sinek Gjurek porezal je ruku.
Sinek Gjurek, jeli boli ruka?
Mila majka, ne boli me ruka,
Neg me boli srce za devojkum.
Sinek Gjurek, koju ti je volja?
Mila majka, onu mi je volja,
Koja ima biser okol vrata,
Na biseru dukat do dukata.
Dukat žvekne a devojka jekne.

2.

(Iz Petrijanec.)

Drobne male lastavičke
Vse rakitje obletale,
Pod rakitjem Dunaj teče,
Po Dunaju Jura plava,
Jura plava majku zove:
Pelaj, majka, novu ladju.
Čekaj čekaj, sinek Gjurek

Slov. Glasnik.

Jošče nê je dodelana,
Niti veslo okovano,
Niti lanček pozlačeni.
Čekaj čekaj, sinek Gjurek,
Kral te zove, dare daje,
Lepe dare evancigare — —.

3*.)

(Iz Draškovec v Medjimurju.)

Zapisal J. Kollay.

Vtice so se spominjale:
Kam pak bomo mi letele?
Mi pak bomo v črno goro,
V črni gori jogenj gori,
Vu tem jognju kolo pleše,
Vu tem koli divojčica;
Lepi venček je na glavi,
Vetrek spuhne, odnese ga.
Idi, jočko, donesi ga,
Išel jočko, nê donesel.
Idi, mati, donesi ga,
Išla mati, ne donesla.

*) Za vsakim verzom se dodaje „huja haj“,
a za zadnjim „hujuju“.

Idi, bratec, donesi ga,
 Išel bratec, ne donesel.
 Idi, sestra, donesi ga,
 Išla sestra, ne donesla.
 Idi, ljubi, donesi ga,
 Išel ljubi, donesel ga.

4.

(Iz Petrijanec.)

Kaj si, Mara, letni dan delala,
 Kaj si nesi platno pobelila?
 Gledala sem čudo preveliko,
 Gde se staču dve vodane skupa,
 Jedna Drava, druga pak Morava;
 Drava nosi drevje i kamenje,
 A Morava šajke okovane.
 Vu šajkici bratec i sestrica,
 Bratec spava, sestra našivava,
 Sestra braca z iglicum nabode:
 Stani, bratec, gradič ti bu zgorel.
 Naj mi gori pa naj mi izgori,
 Služil jesem tri godine dana,
 Prvo leto za oružje svetlo,
 Drugo leto za vranca konjiča
 Trejte leto za mlado devojku.
 Počeli su orožje deliti,
 Meni dali staro i hrdjavo;
 Počeli su konjiče deliti,
 Meni dali staroga zjahanca;
 Počeli su devojke deliti,
 Meni dali staru nevalanu.

5.

(Iz Zamladinca.)

Onudek mi jaše trideset soldatov;
 Trideset soldatov trideset junakov,
 'Si so zdravi bili, 'si veseli bili,

Samo jeden nê bil niti zdrav nit vesel,
 Nemre dalje iti, hoče zaostati:
 Ne ostavljajte me, moja draga bratja,
 Neg me sprevedajajte vu to ravno polje,
 Onde prestirajte kabanicu moju,
 Onde privežujte môga vranca konja,
 Onde zapiknête oštru sablu moju,
 Onde pokopajte grešno telo moje.
 'Se te dromne vtice 'do mi sprevoznice,
 'Te pisane srake 'do mi regetalke,
 A te črne vranjke 'do mi pokopanjke.

6.

(Iz Zamladinca.)

Išel jesem širom po polju,
 Našel jesem zlatnu jabuku,
 Dal ju jesem očku da deli,
 Neće oček pravo da deli,
 Sebi više neg meni.

Išel jesem širom po polju,
 Našel jesem zlatnu jabuku,
 Dal ju jesem majki da deli,
 Neće majka pravo da deli,
 Sebi više neg meni.

Išel jesem širom po polju,
 Našel jesem zlatnu jabuku,
 Dal ju jesem bracu, da deli,
 Neće bratec pravo da deli,
 Sebi više neg meni.

Išel jesem širom po polju,
 Našel jesem zlatnu jabuku,
 Dal ju jesem sestri da deli,
 Sestra štela pravo da deli,
 Meni više neg sebi.

Božidar Tirtelj.

(Povest iz našega časa.)

(Konec.)

VII.

Kakor krotek in pohleven človek si je bil Božidar Tirtelj tudi na kmetih med „omikanimi“ nekaj prijateljev ali znancev pridobil.

Med le-te je spadal tudi zakotni pisar ali kmečki doktor, kakor se je sam imenoval, gospod Trtar, ki je bil nekaj študent, pozneje vojak, žandar, kancelist, papežev soldat in še bog vé kaj, predno je začel za kmete pobotnice, kupilna pisma itd. narejati. Ker mu je bilo v tem svojem novem stanu velikokrat pijače brez denarja treba, seznanil se je s Tirtljem kmalo potem, ko je bil na kmete prišel in krčmariti začel. Ta gospod Trtar je dobro poznal slabosti človekove, pa ne da bi bil to svojo skušnjo obračal v lastni poduk, pazil je, da si je iz nje kaj za život pripridil. Od dobrosrčnega Tirtlja pak se je dalo marsikaj ožeti, da se mu je le malo prikupoval in mu upanje dajal, da gotovo ni drugače mogoče, kakor da le on in nihče drugi ne more dobiti Meškotlove hčere.

Tirtelj se je bil ravno od dolge bolezni okrevaj. Bil je predpustni čas. Drugi ljudje so se veselili, ženitve in možitve v mislih imeli, ubogi Tirtelj pak je sam sedel pri peči svoje prazne krčme in mislil s Prešernom :

... da svoj čoln po sapi sreče,

Komur sovražna je, zastonj obrača.

IZ teh misli ga zbudi omenjeni zakotni pisar Trtar. Tirtelj mu da postreči z vinom in kruhom. Čudno pak se mu zdi, da zdaj nekaj časa sem ta Trtar ne spregovori ničesa o Meškotlovi hčeri. Vprašati ga pa ni mogel, ni vedel zakaj ne.

„Močno te je bila bolezen pojezdila“, govori pisar.

„Ne bi mi bilo nič za to, ko bi me bila za vselej“, odgovori Božidar Tirtelj.

„Kaj ti govoriš! Tacega poštenega in dobrega človeka je za ves svet škoda. Jaz, postayim, kakor sem tak, imam te prav rad, rajši ko vse druge, kar jih poznam. Glej, danes bi bil lahko šel na svatovščino, pa sem rajši k tebi zavil. Pri tebi mi je še najbolj.“

„Kam, na svatovščino?“ vpraša Božidar.

„Glej-ga, kaj si sam tujec v Jeruzalemu?“ odgovori Trtar.

„Nič ne vem.“

„Da saj res. V cerkev ne moreš še hoditi in nisi slišal, da je bila na oklicu zadnje tri nedelje in danes zjutraj poroka. Kdo bi si bil mislil, da bo to storila; stari jo je menda posilil.“

„Kogá?“ praša Tirtelj in malo prebledi.

„I nu, tvojo poprejšnjo nevesto, Meškotlovo. Glej, glej, ko bi bil jaz vedel, da ti ni ta reč nič znana, povedal bi ti bil že pred. Kako da ti ni nihče povedal?“

Ker pisac odgovora ne dobó, pogleda od kozarca proti Tirtlju in vidi, da je glavo pobesil in da mu solze po licu tekó. Jame ga tolažiti, šaljivo in resno skazuje, da taka reč ni vredna, da bi se človek ozrl, da deklica ni bila za-nj, da je morda sama sreča, ker se je tako naredilo i. t. d.

Toda vsega tega Tirtelj ni poslušal. Vstal je bil, predno je pisac dokončal svoja dokazovanja in šel ven.

„Osliček!“ — godernjal je dobrsrečni Trtar — „naj se malo naka, kakor baba, ki je jajca pobila, in zopet ga bo pamet srečala, če ni že od nekđaj pozabila na-nj.“

Rekši izpije poslednje ostanke iz kupe in malomaren za vse bolečine in težave vsega sveta, kadi mirno svojo pipo tobaka do bližnje vasi.

VIII.

Kdor je pred tremi leti v jesenskem času belo Ljubljano obiskal, domisli si še krdel iz vseh dežel nabranih vojakov, katerim je ljudstvo reklo, da so „Mesikajnarji“.

V prostorni krčmi blizo kolnice železne ceste je bila nekega večera zbrana velika množica teh ljudi. Veselo so rajali in peli, kajti večina izmed njih je imela nocoj odriniti v tujo neznano Mehiko.

Le eden je tiho sedel med dvema tovaršema v civilni opravi. S pobešeno glavo je zrl na mizo in, kakor se je videlo, malo poslušal, kaj mu onadva naročujeta in privita.

Dva izmed te trojice sta nam znana, eden je Božidar Tirtelj, dobrovoljni vojak mehikanske vojske, eden pak njegov znanec Šimen Pehar.

„Glej Tirtelj“, — pravi Pehar — „zarad tebe mi je žal, da se še jaz nisem vpisal. Lepo bi bilo, ko bi šla midva oba tjakaj in bi vsak eno bogato divjakinjo dobila. Ti se pa ne mara da kesáš.“

„Nič, storjeno je storjeno“, odgovori Tirtelj, toda nekako žalosten.

„Tako je prav. Nekteri, ke ti misliš, da so bili tvoji prijatelji, djali so večkrat, da nimaš nobenega poguma. Jaz sem te pa vedno zagovarjal. In zdaj si nam očitno dokazal, da dobra kri po tvojih žilah teče. Bog te živi, Tirtelj, da bi srečno zopet nazaj prišel in nas ne pozabil, ki smo poštenjaki; kaj ne ti?“

„Bog te živi!“ pravi tretji in vsi trčijo.

„Šimen! nekaj te bom prosil“, pravi čez nekaj časa Tirtelj.

„O, kar hočeš; ne moreš prositi, da bi ti jaz ne storil, če le morem.“

„Ne bo zastonj. Potje so ti plačani dobro. Potirjaj moje dolgove in imej ti denar. Ni veliko sicer, pa nekoliko je še raztrošenega po kmetih, kjer sem svojo kmetijo prodal, kakor ti je znano.“

„Saj si prav storil. Kdo se bo upiral, če treba ni. Ti si za kaj boljega rojen, kakor da bi plužne in črtalo popravljaj. Mars, bog vojakov, ta je bil mož; kmetje so pa babnico molili in čestili. Zató si prav storil. Ti si rojen vojak, jaz vem. Dolgove bom pa že potirjal in denar shranil. Samo kako pooblaščenje mi daj“.

„Imam vse pripravljeno. Ná! To pa ni še vse. Še nekaj mi boš storil. Pojdi h kmetu Meškotlu in govori na samem z mlado gospodinjo. Saj veš vse. Pozdravi jo v mojem imenu in povej, da jej želim tisoč sreč in da jej ne bom nikdar več nadlege delal, ker me ne bo več videla. Če hoče, naj se me včas domisli“.

Šimnu se je zdelo, da Tirtelj ne more več povedati. Zadnje besede so mu nekako goltanec zaprle. To je še Šimna majhno ganilo.

„Bom, bom. Na svoje poštenje ti obljubim, da bom vse to opravil, še bolje kakor ti sam“.

„Z bogom za zdaj. Počakajte me potlej na kolodvoru, da se poslovimo, mislim, da — za vselej“.

Rekši Tirtelj odide. Tovarša še posedita precej dolgo. Ko menita, da je čas, ob katerem ima Božidar odpeljati se, napotita se proti železnici. Ko prideta do tje, vidita, da sta Tirtlja že zamudila, kajti vlak se je ravno jel pomikati. Komaj sta ga zagledala, da iz okna na vagonu z roko miga, vozovje se odpeljejo in od tedaj ni Tirtlja nihče več videl.

Ubežnik.

(Domača povest; spisal Andrejčekov Jože.)

4. Hudobni sin.

Vrnimo se zopet k onej noči, ko so prevdarjali naši možaki z županom vred v Topolščakovi krčmi, kako bodo prihodnji teden lovili in s tem pomagali cesarju ugnati Francoze v kozji rog. — Jerin Juri je stal na butarah pod oknom in poslušal njihove pogovore. Večkrat je zaškripal z zobmi, in marsiktera robata kletvica mu je šla potihoma iz ust; ko pa se mu je slednjič le preveč zdelo, zagrabi debel brezov štor ter ga telebi z vso močjo skozi okno med pivec, potem pa odide mimo hleva navkreber po ozki stezici proti Podmilom.

Čeravno je krepko obiral slabo pot po hosti v temnej noči in trdno stopal po suhih koreninah in kamenji, da so se čuli daleč v dolini njegovi koraki, zaletel se je vendar večkrat v kako smreko, ter butil v kak hrastov štor, kateri je pustila človeška neprevidnost kot nalašč o stezi Juriju v spodtikljej; včasih je vjel tudi kako brezovo vejico ali šop resnjaka, da ne bi zlezal nazaj v dolino, od koder je prišel. Če bi torej vse te njegove malenkosti hoteli bolj na tanko opazovati in je pretehtovati, reči bi morali, da je bil Juri nekoliko vinjen, kar ni bilo ravno

kaj nenavadnega pri njem. Dolgo je šaril po hosti in včasih je kobilil po vseh štirih čez meje in plotove, ker je zgrešil pravo pot in jo kar naravnost ubral v goro.

Slednjič pride na majhino ravnino vrh griča, in nekoliko utrujen po težavnej poti, nekoliko pa preobložen z vinskim duhom, vsede se, da bi se opočil, na hrastov porezaneec, ki je čakal tukaj že več let pridnega tesarja, da bi mu izdolbel jamo ter ga postavil za steber pri kozolcu. Gotovo bi bil tukaj zaspal in počival do družega jutra, ko ne bi ga bila opominjala zavest, kolikor je je še imel, da mora nocoj še marsikaj izvršiti, kar bi se po dnevi ne dalo. Skobacal je počasi kviško, djal pruštof na ramo ter zavil pod gričem skozi vas naravnost proti Prvinam. Sredi vasi parkrat prav čvrsto zavriska, kar sicer ni bila njegova navada; zatorej se mu tudi brž oglasi sosedov pes pod svinjakom, ker ni poznal njegovega glasú; potem pa jame peti z dolgočasnim grgukanjem in strašno na dolgo potegovaje znano fantovsko pesem:

Od Šentvida do Vrbe

Tri ure hodá

Do Mikove Lize,

Ki je sama domá.

Konec Podmilske vasi pod Jurgeljnovim kozolcem je držala pot proti Prvinam in tu sem jo je krenil Juri. Kmaló je prekoračil gozd in prelezal plot, ki je ograjal majheno senožet; in od tod je imel še nekaj korakov do hišice, ktero je tolikokrat obiskal, ne samo po dnevi, ampak tudi po noči. Tiho, prav tiho, kolikor so pripustili njegovi težki na kveder podšiti črevlji, splazil se je k steni in pogledal skozi majhno okence v sobo. „Stara spi, kot bi jo ubil“, djal je sam pri sebi, „sedaj bo pa že šlo“, in skobacal je po vseh štirih izpod okna na gornjo stran. Ker pa je bilo krog in krog hiše mnogo šušmadi, ki je grozno pokala pod njegovimi trdimi stopinjami, izmislí si jo v svojej prebrisani buči, da bi bilo najbolje črevlje sezuti in bosonog laziti krog hiše, da bi ga stara majka v sobi kakor si bodi ne zasledila.

Na gorni strani hiše je bil majhen podstrešni napušč, zadelan le na pol s starimi operelimi deskami, in od tod se je prišlo skozi majhine duri z lesenim zapahom v podstrešno sobico. Juri je dobro vedel, kdo da počiva tu gori; ne domišlja si dolgo, ampak poprime se za debel smrekov drog, vpre kolena v na pol strohnjeni smrekov rožanec in kmalo so molele njegove dolge pete izpod strehe. Tako na pol sedé na pol visé na leseni ograji, jame potihoma klicati: „Lojza! Lojza! — slišiš? — odpri no! — Jaz sem — Juri, sedajle sem prišel od Topolščaka, nič ne misli, saj nisem pijan ne“. Pa v sobi se mu nihče ne oglasi, zatorej jame glasneje klicati: „Lojza, ne bodi tako čudna, saj vem da ne spiš; odpri mi, da se nekoliko pomeniva, saj nočem iti noter, samo to-le linico odpri. Povedal ti bom, kar sem nocoj slišal pri Topolščaku“. Videti, da ga ne čuje, ali bolj gotovo neče čuti nobena grešna duša, pomakne se nekoliko bolj čez deske in potrka na duri.

„Kdo trka? kdo je? kaj iščeš tod okrog“, oglasi se iz sobice ženski glas. „Grdi ponočuh, bodi si kdor hočeš, spravi se mi koj stran, če ne ti treščim korec vodé tje v butico, da bodeš imel dovolj“.

Juri je vedel, da to ni tista Lojzika, ktero je klical; zatorej se spusti brez daljnega obotavljanja na tla in zbeži proti hosti; kajti ni si želel, da bi ga kdo polival z vodo, ker je bila pomladanska noč še sploh precej mrzla. „Sam hudobec je prinesel menda nocoj staro gori, ali kaj-li; saj še ni nikdar ona pod streho spala“, rentočil je gredoč po gozdu ter se grozil, da bo stari Prvinščici bajto podrl, ako se mu še kedaj kaj tacega nakluči. „Saj mi ni tolikanj za babo“, govoril je sam s seboj, „saj si lahko kje drugej kako Rebeke izberem, ki bo tudi otorej, kot Lojza, samo jezi me, da je stara jela na-me paziti, kakor bi jej bil kedaj kaj ukradel ali pa Bog vedi kaj enacega storil. Ne boš stara pokveka ti mene z vodo ali pa vrag vedi s čem še polivala, sedaj bom pa nalašč še hodil v vas k Lojzi“. In zopet je začel krožiti še glasneje :

Od Celja do Šentožbolta

Hudrilala hudrilala

Presneto dolga cesta je

Hudrilalala hó!

Stara Jera je sedela v dve gubi skrčena na postelji v svojej bajti in pol glasno molila svoje navadne molitvice. Večkrat je skrbno pogledovala skozi majhno oknice na njive, kjer se je vila peš pot proti vasi in zdaj pa zdaj globoko zdihnila: „O ti moj Bog! zopet ne bo nocoj domu mojega oprešnika“. Že je končala zadnji očenaš za pravi um in pamet svojega zgubljenega sina, ter se pomaknila pod umazano s stotirimi zaplatimi zakrpano odejo, ko se začujejo okrog hiše trdi koraki in kmalo potem jame nekdo nabijati na vežene duri ter je mikastiti, da se je vsa bajta tresla.

„Mati! mati! odprite to vašo beznico“, drl se je znani glas „čemu se zapirate va-njo, saj ne bo nihče ukradel vaših starih kosti, še mar ni nikomur za-nje. Hej, le berž odpahnite, če ne bom tako vdrihnil po njih, ko tristo namalalih. — Mati! —“

„O sv. božja mati, ti mene potolaži v mojih britkostih! ta grdoba se ga je že zopet navlekel, kakor krava; sedaj bo pa razzajal, da bo groza. — Oh, da moram jaz imeti take križe s tem človekom!“ Tako je tarnala stara Jera, slišavši zunaj sina razgrajati. Skobacala je počasi iz postelje, oblekla staro ponošeno mezelanko ter šla odpirat.

„Grdi potepuh! kod si se pa že zopet klatil in popival?“ jela ga je kregati mati, ko sta prišla v sobo: „Le poglej se, kakošen si, ves povaljan od vrha do tal, srajco sem ti včeraj oprala, danes pa imaš že zopet kolar, kakoršen je bil prej. Povem ti, drugokrat le sam kupi žajfe, če hočeš, da boš imel belo srajco, jaz je ne bom več kupovala ne za svoje krvave prislužene krajcarje, ti bi pa potlej denar zapraviljal po krčmah. Le ne vem, da se more nekteri človek tako preživiniti in popačiti, da se vede, kot nobeden. Poglej druge fantine v vasi; če gredo popoldne kam povasovat, pa so zvečer že vsi doma, ti pa se klatiš in vlačiš cele noči po vseh kotih, da te ni dobiti po nobenej ceni ne domu. — Čemu je tega treba?“

„I mora že treba biti, ker je tako in ne drugače, veste mati! To gre tako, kakor se zmenimo“, pravi sin počasno smeje se.

„Kakor se zmenimo, se ve da; v tem se pa nikdar ne zmeniš, da bi mi kupil kake opanjke, da ne bi hodila vedno bosa ob delavnikih in praznikih. Nobene ženske nisem videla bosa v cerkvi; res vsaka beračica je boljše preskrbljena z obleko ko jaz. Stari Premželi je kupil Matevž dve prav lepi majolkasti ruti za na glavo, k binkoštim pa jej je obljubil še jopico. Le poglej, pa Matevž je samo rejeneec, še sin ne in vendar jo ima tako rad; jaz pa sem vsa raztrgana in razcapana, da me je že sram med ljudi iti. Ko bi že pil, kar je prav, saj bi nič ne rekla, ali pri tebi ni nobene mere, kar zlivaž v-se, kakor Bregar, tisti pijani mešetar. Kaj boš počel na stare dni, ali pa če bi ti Bog poslal kako bolezen? O moj Bog, da sem jaz tako nesrečna!“

„Za to vam ni treba skrbeti, kaj bom počel na stare dni; v smrečje bom zlezal, ter se stegnil ondi, pa bo“, začel se je sin hudovati nad materjo ter tolče ob mizo, da je kar priskakovala v kotu. „Ne vem, ali vas je hudoba obsedla, ali kaj li, da vedno klepečete nad menoj. Kaj vam mar, če zapravljam, saj ne vašega, ker nimate nič. Jaz bom že za se skerbel, vi pa za se, potlej me pa pustite pri miru. Ne vem, da vi ne morete nikdar molčati, ko bi vam tudi stopil na jezik, kakor tista postrižena, ki je še vedno s prsti kazala, da je trava postrižena, ko jo je bil dedec v jamo prebrnil.“

„Reci mi, kar hočeš; saj se me bode že Bog skoraj usmilil in me k sebi poklical, potlej bo pa mir“, djala je stara mati jokaje, prižgala trsko in šla v kuhinjo. Čeravno jej je sin mnogo britkosti prizadeval, vendar ni bila tako trdosrečna in neusmiljena, da bi bila pustila svojega Jurija stradati, ampak mu je vselej pustila večerjo, kedar ga ni bilo domu. Tudi nocoj je pricencala velik lonec kaše in krompirja v sobo ter postavila vse pred svojega ljubeznjivega sinčka na mizo. „Tu-le imaš, pa jej, če hočeš“, djala je resnega obraza, „zató da mi boš potlej zopet rekel, da sem postrižena.“

„Sedaj je pa že dovolj, sedaj pa le tiho“, raztogoti se sin in jezno vrže žlico po mizi, „če ne — treščim vam pisker v glavo, da se vam na njej razleti. Kaj mi boste očitali, kar ste storili za-me?“

„Upala sem, da boš pošten človek, in materi na stare dni podpora, ne pa potepuh, pijanec in Bog vedi kaj še vse. E Juri, Juri, zapomni si, še se bodeš spominjal svoje matere, ko je že več ne bo, ali takrat bo prepozno“. Razžaljeno mater posili jok pri teh besedah, počene na klop pri peči, nasloni glavo med skrčena kolena ter jame polglasno zdihovati k sv. Jederti, svojej patroni, da bi jej pri Bogu izprosila milost, da bi jo poklical skoraj iz sveta ter jo rešil žalosti, ko jej jo napravlja neporedni sin.

„Nič se ne kisajte, mati, nič, saj bo kmalo bolje. Pustite pri miru sv. Jedert, ki se toliko meni za vas, ko za-me, saj me bode kmalo vrag vzal. Jutri ali pa pojuteršnem bodo začeli loviti; slišal sem, kako prečže na-me sosedje, tisti staričkovi suhi dedci, da bi me dobili. Ali jaz jim bom še kašo upihal. O, kako ga bom davil, kot vrabca, tistega dolgopetega, suhega župana Anžico! Prijel ga bom za goltanec, da bo koj dušo pustil, in ga bom, le dobro me poslušajte; potlej naj pa storé z menoj, kar koli hočejo, če mi prav živemu jermene deró po hrbtu, kakor sv. Jerneju, saj bodo trdni za goži.“ — Po teh besedah zdivjá iz hiše kakor besen.

Mati ga vjame za pruštih in ga hoče prideržati, pa hudobnež jo bacne od sebe, da telebi znak čez prag. Kakor snop se je zavalila okorna, slabotna žena po tleh ter se hudo pobila po glavi, a sin se ni zmenil za to.

„Le počakaj, grdoba! Bog te bo kaznoval, ker tako grdo ravnaš s svojo staro materjo“ vpila je s slabim glasom za njim. „Prelomil si četrto zapoved, zato se ti ne bo nikdar dobro godilo!“

„Stara brenči“, djal je sin, „le brenči, da boš sita, te bo že jenjala ta norost“. Urno je stopal po njivah tje proti gozdu in še vedno zmerjal mater, ki je počasi zlezla v hišo na postelj.

Čez pol ure je bilo zopet vse mirno krog hiše; le stara Jera jo ječala na postelji pri oknu in tipala po glavi, kjer jo je skelela huda rana, še hujše pa jej je bilo, da ima takega sina. (Dalje prih.)

Kukor, Vitoglav in Djuko.

(Mythologična črtica; spisal Dav. Trstenjak.)

Marljivi nabiralec narodnih pripovedek, prof. Valjavec v Varaždinu je priobčil v Glasniku leta 1867. str. 79. narodno pesmico, sicer na videz neznatno, ali za slovanskega bajeslovca neskončno važno. On piše: Gda se sunce skrrije za oblak, pastiri v Zamladincu na paši popevajuč govoriju ovak, da bi spet se pokazalo:

Grej, grej suncece,	Gde?
Dam ti dve bele lepe jajcece,	Na Djukovih vracih.
Kukorovo deklicu —	Kaj Djuka dela?
Pisano paličicu.	Belemu banu
Kaj bom ž njo delal?	Ostrižice kuje itd.
Konjeke bo ti pasla	

G. Valjavec sam opazi, da si predstavlja narod Kukora kot protivnika pravega boga, da je pisana palica kača, in Djuko je bil — prvi kovač.

O razmeri jajca k solncu sem govoril že pred desetimi leti v Novicah. Da se nisem zmotil, potrjujejo mi tudi samostalne preiskave učenega Schwartzza, kateri piše: Das Ei, das auch in der griechischen und indischen Mythologie eine so bedeutende Rolle spielt, ist offenbar nichts weiter, als eine alte Auffassung der Sonne, das nach der Schöpfungssage als goldenes Ei auf den Wässern schwamm. (Ursprung der Myth. str. 28). Zató se mladoletne pisanke, romenice, valičke, še sedaj solncu darujejo in proti solncu mečejo.

Otroci obljubijo solncu razun jajčic Kukorovo deklicu — to je pisano palico ali kačo. V otročjem govoru pomenja pisana palica zmerom — kačo. Obče je znana otročja zastavica: „Kaj bi rajši imel pod

streho — mrtveca ali pisano palico? Nevedni reče: „pisano palico“; Na to mu otroci smeje se še razložijo: „Rajši mrtveca, kar je boh (slanina), nego pisano palico, kar je kača.“

Kakošno mythično bitje pa je Kukor? Če bomo našli pomen besede, lahko tudi pridemo do delavnosti tega mythičnega bitja. Po Belostencu pomenja: kukorjav, villosus, pilosus, crispus, cerkvenoslov. kokorav, crispus; primeri novoslov: keka, kečka, cirrus, coma contorta, sansk. keča, crispus itd.

Kukor je bilo torej kuštravo božanstvo, in ta so v indoevropskih mythih božanstva oblakov (Wolkenriesen), ker njihove glave so zvite in zavite v kuštrave megle, tako nemški Shumelak, grški Hades in rimski Cacus. Ti ukradejo solnce ali pa njegove attribute: konje ali govedo. Tako ukrade rimski Cacus, sin Vulkanov, solnčnemu božanstvu Herkulu govedo in je zapre v temno duplo, kar ne pomenja drugega ko to, da oblak solnce zakrije. *)

Cacus, cacosus v latinščini to isto pomenja, kar Kukor, kuštravi, hirsutus, vilosus, der struppichte; tako da se Kukor in Cacus vjemata v koreniki in v delavnosti svoji. Oblakova hči pa je molnja (blisk), in té symbol kača in spet kačin symbol: palica; celo molnja se v mythih veli: „zlata palica“; zato obljubijo otroci solncu: — Kukorovo deklico — pisano palico, ako bode lepo grevalo, ker k stvaritvi molnje je tudi potrebna pomoč solnea. Ne morem zapopasti, kako molnja pase solnčeve konjeke na Djukovih vracih. Beseda „vrateca“ ne pomenja samo: ostiolum, portula, temuč tudi travniček na izgonih njiv (na vratah, po vratah pasti); na koncu oblakov je torej lastina Djukova — nebeškega kovača.

V indoevropskih mythih se imenuje mesec ponočni kovač, vremenski kovač, ker njegove spremembe imajo vpliv na dobro ali hudo vreme; zato tudi, kakor nam je g. Valjavec priobčil, narodna pripovedka pravi: da je tisto, kar se v mesecu vidi, kovač. Ali v starih mythih najdemo vrh tega posebne kovače bliskov, postavim: Kyklope — prototype Vulkanov, o katerem so že Rimljani rekli: „Vulcanus proeudit fulmina Jovi“. Po visokih planinah se najrajši zastavljajo gromski oblaki; tam so si mislili — stol — sedež — tron boga gromovnika, zato imajo še sedaj visoke slovenske planine ime: Stol. Tam so si mislili kovačnice bliskov in nakla, zato ime visoke planine na kranjsko-koroški meji: Naklo; iz visokih planin so metali macle (Haemmer) in kladva gromska, zato imena planin: Macel in Kladvo. Ker je bil po narodni povesti Djuko prvi kovač, zato moramo v njem spet iskati nebeškega vremenskega kovača — Hephaista ali slovenskega Vulkanu. Po Kuhnovi razlagi pomenja oboje ime: Fulgens, splendens, in to tudi po mojem mnenju ime: Djuko. Hrvatje so še ohranili glasnik dj čist, pri Slovencih je že odpadel d; oni še govore: rodjen, rdjav, ridjast itd. — rojen, rjav, rijast; poslednja beseda se še tudi izgovarja: rižast na Štajerskem. Korenika imenu Djuko je: dju, torej ona, ktera besedi

*) Zato velja Kukor za protivnika pravega boga, ker pravi bog je bil Slovenem bog svitlobe — beli bog, kakor se iz edne ravno tam razglašene pripovedke lahko prepričaš, protivni pa bog teme — črni bog.

ju-tro, sansk.: djau-tra po Pottu „splendorem faciens“, sansk.: dju-t, splendor, tudi: džjot, iz ktere so besede: Zeus, Jovi in skrčena: Ju v imenu. Ju-piter — Glanzvater, oskijski: Djovi, Diovei. Iz te korenike je hrvaškoslov. djundj, gemma, biser, Perle, — djandjav, subflavus, subrufus. *) Dju pa je iz: div, der Gewitterriese, divno, mirabile, divizma, divižlica, verbascum Thapsum, die Koenigskerze, ker ta cvet je bil posvečen božanstvom svitlobe: zato ga tudi Nemeec imenuje: Himmelbrand. Djuko je torej — Divko, in ime pomenja: splendens, prav naravno poznamovanje za nebeškega kovača bliskov.

Iz korenik: div-dju je sansk.: devas, splendens, osk. deivas (leuchtend-Gott; obširnije glej Grassmann v Zeitsch. für vergl. Sprachf. Band XI str. 3. 4. a. itd.); zato toliko osebnih imen na rimskoslov. spomenicih: Devso, Dievo, Devsus itd. **)

V listinah iz osmega in devetega stoletja se imenuje med korotanskimi žlahtniki večkrat imeniten in bogat Slovenec: Witoguauo — Vitoglav; gotovo je tudi to ime bilo enkrat pridevek kakšnega slovenskega božanstva; tudi ime: Witogoi — Vitogoj (primeri Čičigoj, Locken pflegend, Svilogoj, Seide züchtend, Nabrgoj itd.) od „viti“, circumvolvare, torej Vitoglav: circumvoluto capite praeditus, brez dvombe priimek Triglavov, ker njegova glava je bila vsa ovita z kydaro - mitro, kraljevo kapo; vita pomenja tudi: „Weidengerte“ torej: Vitogoj — Weidengertenpflegend.

V narodni pesmici se veli, da Djuko *) belemu Banu ostržiče kuje. V belem banu je gotovo osebljeno nekako božanstvo svitlobe, ker božanstvom svitlobe nebeški kovač kuje orodje; tako Hephaistos Heri in Atheni, Zenu in Apolonu, Vulkanu Jovi, Junoni in Minervi.

Korenika b h a pomenja: „splendere“ in „dicere“ „mandare“, tako da utegne Ban pomeniti: svitli ali pa veleči. ****) Ime: Bani filius že najdem na slovenskorimskih spomenicih, in sedaj je še po štajerskih planinah, po katerih ni nikdar nobeden hrvaški Ban zapovedoval, več rodbin z imenom: Ban, Banič, Banko. Belostenec ima: banenje, gizdanje, primeri: bahati, incantare, sonitum edere, strepitare in superbire. Prvotni pomen korenike: ba, ban, je glasiti se, govoriti, veleti. To tudi pomenja bajem — bahorim, zato najdemo tudi pri grških pisateljih: Bajan, namesto: Ban. Bajani — Bani so urekovali in velevali, beseda je slovanska in ne oberska (avarska).

*) djandjav lešnjak, subflava avellana (Belostenec); z besedo: avellana primeri slov. avernki na leski.

**) Drugotni pomen korenike div je v sansk. ludere, igrati, zato česko: divadlo — igrališče.

***) Kakor po Kukari, Kokori ima ime ves v križevski fari blizu Lutomera: Kukoriči; tako je po Vuku ime: Djuko, Djuka, Djukan, Djukna, Djukančič v Srbiji zelo navadno.

****) Primeri gothiško: „thiudan“, reges, thiuda, gens, korenike thiud, dicere, landare itd. Pis.

Dante Alighieri in doba njegova *)

(Spisal J. Primorski.)

I.

V srednjem veku je imela skoraj vsa Evropa samo dva glavarja : duhovnega in svetnega, papeža in rimsko-nemškega cesarja. Iz prva sta bila složna, s časom pa se začeta pikati in vjedati in vsled tega začne njuna moč čedalje bolj pešati. Ves rimsko-katoliški svet je bil deležnik boja, ki se je vnel med papeštvom in cesarstvom. Nekaj se jih je potegovalo za papeža, nekaj pa za cesarja; prvim so rekali Guelfi, drugim pa Ghibellini.

Po razpadu zapadno-rimskega cesarstva je Italija svoje glavarje neprenehoma menjala. Proti koncu 13. stoletja je jela cesarjeva moč pa že pojemati. Neapolitanskega in Sicilskega so se polastili francoski in španski knezi; papež je bil ob enem tudi kralj. Venecija je bila že iz prva neodvisna; nektera mogočna in bogata mesta na Toskanskem in v Lombardiji so se bila pa že skoro oprostila. V Pisi so imeli Ghibellini, v Florenciji pa Guelfi svoj glavni stan.

Florencija, krasno po Rimljanih na Arnu sezidano mesto, se do 13. stoletja ni vdeležilo tega boja, kar jo nenadoma 1215. leta nek prepir va-nj zamota. Ker ga Dante večkrat omenja (n. pr. Parad. 16, 140.) zató je vreden, da ga tudi mi omenimo. Nek florentinski mladeneč z imenom Buondelmonte je bil hčeri Oderigo Giantruffettijevi zakon obljudil. Necega dne ga pelje pot mimo Donatijeve hiše. Gospá Alruda, soproga Forteguerre Donatija, ki je na lini s svojima hčerama stala, ta ga ogovori ter mu reče na mlajšo pokazavši: „Ktera ti je najbolj po všeči; jaz sem ti to-le namenila“. Mladeneč, kateremu se je devotka jako dopadala, reče z zamolklim glasom: „Ne morem in ne smem več“ — „Zakaj pa ne“, odvrne mu Alruda, „koga bi se neki bal? Nasledke tega meni prepusti, rada vse na-se vzamem; naj pride, kar hoče. — „Če je pa temu tako“, reče mladeneč, „že veljá“. Na to se je ž njo poročil, prejšnjiej nevesti je pa slovó dal.

Ta nezvestoba je Oderigo Giantruffettija jako skelela. Pridno se je z znanci in prijatelji posvetoval, kaj bi mu bilo početi. Na njihov svet ga na velikonočni ponedeljek pred Martovo podobo na ulici napadejo in ubijejo. Da tak umor ni ostal brez nasledkov, to se samo po sebi umé. Nekaj se jih je potegovalo za morilce, nekaj pa za umorjen-

*) Glavni pripomočki so mi bili: Die göttliche Komödie des Dante von Karl Ludwig Kannegiesser. Wien bei Chr. Schiade.

Vita di Dante Alighieri desunta dalle sue opere. Scritta da Francesco Gregoretti Venezia Typ. P. Naratovich.

ca. Prvim na čelu so bili Amideji, drugim pa Donati; prvi so držali s cesarjem, drugi pa s papežem. Tako so nastali Ghibellini in Guelfi v Florenciji.

Kmaló se začnó med seboj pričkati in meseca februarja 1248 morajo Guelfi prvo pot mestu slovó dati. Ghibellini so se krepko držali do smrti hohenštaufskega kralja Friderika II., ki je po svojem očetu Henrikú VI. ali prav za prav po materi Konstanciji Neapolj in Sicilijo podedoval. Po njegovi smrti leta 1250 so Guelfi zopet prejšnje pravice zadobili. Aristokracija se umakne demokraciji. Podesta — najviši mestni uradnik s priimkom capitano del popolo (ljudski glavar), — je imel 12 svetovalcev (la signoria), ki so se vsaka dva mesca mesca menjali, na strani. V tacem stanu je bila Florencija celih 10 let.

Leta 1260 se je pa vse predrugačilo. Cesar Friderik II. je imel dva zakonska sina: Konrada, ktereга so že, ko je še oče živel, za nemškega cesarja kronali, in Henrika, kteremu je bil, ako bi brat brez otrók umrl, prestol namenjen, in tri nezakonske, med kterimi je bil Maufred, sin markeže Lancije, slika in prilika pokojnega očeta. Konrad je umrl že 1254. leta in je svojemu nedoletnemu sinu Konradinu kraljestvo prepustil. To priložnost porabi papež Inocencij IV. ter vse žile napne, da bi dolenjo Italijo svojej deželi pridobil, pa mu je spodletelo. Manfred postane vsemu papeževemu predvzetju vkljub vendarle kralj neapolitanski in sicilski, in vsled tega nova podpora italskim Ghibellinom. Florentinski Ghibellini, ki so morali vsled nesrečne poskušnje, la pisi poprejšno moč prisvojili, iz mesta bežati, pokličejo ga na pomoč in on jim je tudi ne odreče. Farinata, glavar ubežnih, je Florentince po zvižaji na vojsko spravil, ter so se 4. septembra 1260 na reki Arbia vdarili. (Inf. c. 10, 16, 32.)

Ghibellini Florentince premagajo ter se njihnega mesta polasté. Ker je pa vse vedenje ljudstva le na guelfično stran cikalo, sklenili so Florencijo razdjati in bi jo tudi bili na grobljo sesuli, da jim ni zgovorni Farinata te nesrečne misli iz glave izbil. (Inf. 10, 91.)

Ghibellinska stranka se v Italiji, posebno pa v Florenciji, ni mogla več dolgo obdržati. Aleksandrov naslednik, papež Urban IV. rojen Francoz, Manfredu ni bil posebno udan, skušal je pa neapolitansko krono Karolu, bogatemu in slavoblepnemu grofu anžuskemu pridobiti. Na papežev svet jo vdari leta 1264. v Italijo in sreča mu je bila mila. Čez leto in dan potem je bil v Rimu navdušeno sprejet. Manfred prime za orožje, vdari se ž njim pri Beneventu in na borišču obleži. Šele tretji dan po vojski so njegovo truplo našli. Kot izobčenec ni smel v blagoslovljeni zemlji mirovati. Zagrebli so ga tedaj zunaj pokopališča, in vsak vojak je moral mimogredé kamen na njegovo gomilo vreči. Pa ta pogreb se je zdel papežu prečasten, ker je Benevent še k cerkveni vladi spadal. Nadškof iz Kosence ga je dal izkopati in na obalo reke Verde vreči. Tako se je temu jnaku še poslednja čast prikratila.

Manfred je bil krepka podpora Ghibellinom v Italiji. Florëntinci pokličejo Karola anžuskega na pomoč in on jim tudi ne odreče. Pošlje jim leta 1267 osem sto francoskih konjikov, z Guidom Montfortskim na čelu. Ghibellini zapusté na to mesto prostovoljno ter se v Piso pa Sieno umaknejo. Čez leto dni si prisvoji Karol še Neapel ter se da po Konradinovis mrti kralja obeh Sicilij oklicati.

V to dobo spada tudi boj med Piso in Genovo. Po dveh nesrečnih bojih je prvo mesto popolnoma onemoglo in najkrepkejšega branitelja svojega grofa Ugolina zgubilo. Ta pisanski grof je bil vso nesrečo od svojega rojstnega kraja odvrnil, pa zaradi svoje prevelike bogatije in ošabnosti si je sovraštvo sorojakov in tujecev nakopal. K slednjim smemo posebno škofa Ruggierija šteti. Obsodili so ga na smrt: moral je v nekem stolpu s svojimi sinovi in unuki lakote poginiti. Ta prizor nam slika Dante v 33. spevu „Pekla“ z mojsterskim peresom.

Po Karolovi smrti je njegov sin Karol Martell prijel za vladno kormilo. Odslej se je florentinska vlada brez tuje pomoči krepila, posebno od kar se je s sebi nasprotno stranko porazumela, kajti sloga jači, nesloga tlačí. — Pa mir v Florenciji ni dolgo trpel.

Pistoja, med Florencijo in Modeno, obznožji apeninskih gorá sezi-dano mesto, bila je proti koncu 13. stoletja zaradi mnogih umorov znamenita. Tudi v tem mestu so Guelfi vrhno oblast zadobili; pa vsled nekega rodbinskega prepira so se v dve stranki v Bele (Bianchi) in Črne (Neri) razdelili, med katerimi so prvi Ghibellinom pritegnili. Da bi se mir spet povrnil, izročé Pistojsani Florentincem mestno vodstvo na tri mesece, kar je pa za Florencijo slabe nasledke imelo. Dve veliški rodbini ste si pridjali enaka imena: Corso Donati se je imenoval Čnega, Cerchi pa Belega. Slednja stranka je štela tudi nekaj učenih in imenitnih mōž, n. p. Guido Cavalcantija (Inf. 10), zgodopisca Dino Companija in Dantega. Črni so bili pri papežu Bonifaciju VIII., kterega so Beli na pomoč klicali, v dobrem imenu. Bonifacij pokliče Vierija, glavarja Belih v Rim ter ga nagovarja, da bi se s Corso Donatijem pomiril. Vieri pa trdi, da se mu ni treba pomiriti, ker z nijednim v sovraštvu ne živi. Na to pošlje papež kardinala Acqvaspartanskega meseca junija 1300, tačas ko je ravno Dante eden izmed priorjev bil, v Florencijo. Pa tudi on nič ne opravi ter izreče pri svojem odhodu interdikt nad mestom. Signorija si skuša zdaj sama pomagati ter izžene obe stranki iz mesta, Črne v okolico perudžansko, Bele pa na mejo genovsko. Nesložnosti so pa žalibog same priorje sumničili, kajti ko je Guido Calvalcanti v Sarazani obolel, dovolili so Belim vrniti se, češ, da jim ondotni zrak ne pristuje. Na to se podá Donati v Rim ter papeža prisili, da bi knez Florentince kaznoval. Volili so, in zadelo je brata Filipa lepega, Karola Valoâškega, ki je bil 1. novembra 1301 navdušeno v mestu sprejet. Naložijo mu, da mora guelfično stranko v prejšnji stan spraviti in Sicilljo nazaj dobiti. Akoravno je prisegel, da se bode republiških pravil držal, pa je vendar Črnim dovolil vrniti se, mnogo Belih je pa v zapor djal. Črni se poslužijo svojega pooblastenja. Conte

Gabrielli d' Agobbio, največi sovražnik Belih, postane podestà, prežene mnogo Belih, med družimi tudi Danteja, takratnega poslanca v Rimu.

Prve dni meseca aprila 1302 zapusti Karol nesrečno Florencijo, da bi si Sicilijo prisvojil in tako drugej svojej nalogi zadostil. Pa spodletelo mu je in dobil je priimek „brez dežele“ (Ohneland).

Pa tudi Bonifacija VIII. je poguba doletela. Ker se je, rimsko rodbino Colonna (Kolóna) preganjaje mesta Palestrine polastil, nakopal si je sovraštvo Filipa Lepega ter 12. oktobra 1303 zmešane pameti umrl.

Papež Benedikt XI., Bonifacijev naslednik je skušal s pomočjo kardinala da Prato florentinski stranki pomiriti, pa ju ni mogel. Pregnani Beli deró na to oboroženi v mesto, med tem ko so se najveljavniši Guelfi v Perugia na zbor podali, in ker niso enakomislečih na svojo stran dobiti mogli, dali so Florenciji na novo slovo. Črni se pol drugo leto potem Pistoje, takratnega bivališča Belih, polasté.

O tem času so bila toskanska mesta že prosta in večidel guelfična, akoravno niso bili Ghibellini še popolnoma potrti. Mahom se pa vse predrugači, akoravno le za kratek čas. Junaški in pobožni Luksenburški grof Henrik je bil meseca novembra 1308 za cesarja oklican. Pravice do Italije si svest se koj tje napoti. 6. januarja leta 1311 mu denejo v Milanu železno krono na glavo. Pa večina toskanskih mest s Florencijo na čelu se je v zavezi s kraljem neapolitanskim proti njemu sprla, ker je od njih za svoje potrebe davek tirjal in ker je bil puntarski mesti Brešijo in Kremono kaznoval. Da bi se njihovim naklepom odtegnil, napoti se v Rim. Ker je papež v Avignonu*) stoloval, dá se od treh kardinalov 29. junija 1312 v Lateranu kronati. Vrnivši se iz Rima obleže Florencijo, pa je ne more vzeti. Odtod se vrne v Piso in napotivši se v Neapelj umerje nenadoma v Buonconventu. Zakopali so ga v Pisi, kjer še dananašnji njegov grob kažejo.

Tako je končala ta vojska. Bila je zadnja poskušnja nemških cesarjev da bi si Italijo spet prisvojili.

*) Znano je, da je francoski kralj Filip Lepi po Bonifacijevi smerti vse žile napenjal, papežev sedež na francosko prenesti, kar je po zvižaji tudi dosegel. Papež Klement V. se je dal v Lionu kronati ter je leta 1308 svoj sedež na južno Francosko v Avinjon postavil. Odslej so papeži 70 let v tem mestu stolovali. Rim je vsled tega obožal, prejšnja njegova slava je zginila. Vsi papeževi dohodki, od katerih je tudi mesto živelo, stekali so se v Avinjon. Kar je bilo papežev tukaj, vsi so bili Francozi. Imenovali so to dobo „babilonsko sužnost papežev“. Koliko nesreč je to preseljevanje cerkvi in državi porodilo, to je vsacemu znano, kdor je le količkaj v zgodovini znaiden. Bili so od kralja tako odvisni, da niso smeli brez njegove volje nič početi. Pis.

Življenje pod vodo.

(Česki spisal Em. Purkyně.)

Trikrat veči prostor, nego suha zemlja, obsega morje. Pod njegovo površino, kakor tudi ob plitvih bregovih, mrgoli nepregledna množica živali in rastlin, podobnih onim, katerih predveke sprednike nahajamo v skamenelih ostankih. Čudovita zmes visocih gorá in širocih planjav vrsti se pod morjem in zakriva v sebi skrivnosten svet, ktereга tajnosti le po malu prihajajo na dan.

Arabske, romanske in slovanske povesti pripovedujejo o jezerih in studencih, v katerih Vile prebivajo. Kdor se v njih čisto vodo spusti, stoji neki hipoma na prekrasno porasenih lokah, sprehaja se po vabljivih drevoredih in ogleduje zlato bliščeče gradove in mesta. Takovo je morje. Mornar, odpluvši od zemlje zelene, vznáša se na brodu dolgo nad neizmernim prepadom, kamor niti ni olovnica ne seže, dokler konečno med upognjenimi ožinami ne priplava k morski krajini, kjer se dno bolj in bolj vzdiguje. Tu se mu odpira pred začudenim očesom pod prezorno vodeno planoto pogled na zmes nenavadnih rastlin, večih in bolj živih barv, ko je naše drevje in naše cvetlice. Po teh gozdih se preganja živalstvo najčudovitnejih podob in barv, o kakoršnem se tudi najživeji domišljiji nikdar ni senjalo in splošni živelj vseh teh stvari, voda namreč, še bolj zvišuje prečudnost tega gomazenja.

Na zemlji so prebivalci kopne zemlje, vode in zrak ostro ločeni drug od drugega. Tica varno prepeva na veji, če tudi mačka pod drevsom brusi ostre kremplje; — okun se zmuzne ribolovni čaplji v globočino; napajajoči se tur zdirja v varni les, ko v vodi zagleda požrešnega krokodila; vererica in opica poskakujete brez skrbi z veje na vejo, vedoči, da ji sovražnik tam ne doseže.

Drugače je v morji. Tam živi vse v enem življu, in zver lovi svoj plen brez ovir iz največe globočine gori do vrha. Med vejami ogromnih alg plava morski som, lové različne ribe, ki se prestrašene kakor strela spuščajo v globočino. Na tisoče morskih polžev otare z vej vodnih rastlin ta velikan z ogromnim svojim truplom, da padejo v globočino, od koder se le s težavo spet vzdigujejo, novega stanovanja, časi na somu samem, si iskaje. Malokdaj seže človeško oko do one globočine, kjer se vse gnjete in mrgoli, samo na bregih bolj južnih morij, kjer je površje, kedar mirujejo vetrovi, prezorno kakor kristal in gladko kakor zrcalo, posreči se kdaj za nekoliko časa, da moreš pozorovati morske gozde, plesišče vodnih živali. Tudi bregovi naših evropskih morij podajajo nam, se ve da v pičlejši meri, obraz podmorskega življenja.

Mnogovrstnih in zelo podučnih zabav v tem oziru ti je mogoče uživati na bregu jadranskega morja, kjer izmetava priliv kaj zmešane tvarine na breg, iz katerih si obraznost zamore domišljajati življenje podmorsko. Med stebri, ki v dolgih vrstah ob bregu stojé, valí se nepre-

nehoma voda šumé in pené se ali pa tiho naraščaje. Časi tudi nekoliko postoji in razprostré se pred teboj gladka, leskeča planjava. Mehovom podobne alge karmazinove (*chondria*), pomešane z vejami z apneno skorjo pokritih liagor nehajo se polagoma gibati in naslonijo se tiho na dolge pasove travnozelenih zostér. Obli raki si urno pomagajo z dolgimi nogami po skalnih poklinah, ondi zavetja iskaje; na dnu se raztegujejo in kréjjo holothurije, ki so okoli in okoli s sisalnimi cevkami previdene in ogromnim pijavkam podobne. Dalje med kamenjem se potika okrogli s trdimi iglami pokriti, morski jež; sorodna mu morska zvezda se je prisesala z eno ramo k skali in sedi ondi trdno in nepremekljivo. Bistre ribe švigajo po valovih sem ter tje; eno izmed njih je zgrabila mnogoramata sepija in vleče jo k svojemu ostrumu kljunu. Prozračen višnjelkast zvon z pomarančevimi brkami ob kraju pluje počasno in umetno proti bregu, zdaj v okroglo kepo se krčé, zdaj v bolj ravno ploščo se raztegovaje. Ko pa veter površino vznemiri, pogrezne se koj spet v globočine. To je bila meduza. Za njo plava dolga višnjeva vrvi, Venuzin pas imenovana, pa tudi ta prikazen se kmalo potopi, kajti morje je čedalje bolj nemirno. Zvezdoustni polypi, kakor krasnobojno cvetje po kamnitem grmovji raztreseni, zginjajo, morska trava se začne gibati, neukretne morske zvezde padajo v globočino, komaj še spoznaš rudečkaste polype, ribe zginjajo v širocem morji in rujave alge, od valov gnane, začno spet omahovati. Samo raki plezajo še spešno po skalovji, trdno drže se z ostrimi ščipalnicami. Tu se pokaže v daljavi na morji bel pas; dolg val vali se bliže in bliže, kakor bi hotel zemljo zgruditi, udarja ob skalovje in pokrije zvedavega gledalca z razbrizgano peno. Cele kupe pisanih lastur vrže morje z odtrganimi algami vred na breg, živo gomazenje na obrežnem skalovji mine popolnoma in silnejši val primora tudi pozorovalca pomekniti se dalje nazaj. Iz morja vržena sepija, držeča še ribo v kljunu, pomaga si zdaj na prav smešen način, da bi prišla spet pod vodo; vleče se s sesalnimi izrastki od kamena do kamena. Bolje se godi rakom, ti se urno valé čez kamenje in padejo zopet v umirjeni živelj.

Krasnejše še je pogled pri mirnem vetru na zalive rudečega morja. Veliki gozdje purpurovih koralovih debel, pokritih z zvezdami kakor plavice višnjevim, razprostirajo se tam na neglobocem dnu morskem. Drugo belo koralovo drevje naredi časi, ker se tako neizmerno razmnožujejo, pravo ožino, v Tihem oceanu celó dolgo versto, s kokosovimi palmami obsejanih otokov. Iz podmorskih brezen in prepadov vzdigujejo se starodavni gozdje ogromnih alg (*lacrocystis comosa*), do 300 čevljev visocih, katerih ko olive zelena barva se prekrasno loči od rujavih alg.

Podobne rastline se poganjajo v vseh morjih; tu v nježnih, mahovju podobnih skupinah, tam v skupinah travnatih, z dolgimi trakovitimi listi. Ene se zdé podobne vrvem, druge tenkim vlaknom; celó podobe palm, borov in jablan se ponavljajo v podmorskih gózdih v orjaških in pritlikavih razmerah. Veliki, z zrakom napolnjeni mehurji, ki lepé na vejah in tako alge na površini deržé, podobni so sadju, in različna barvitost z odsenčjem zelenim, modrim, rumenim, rujavim podaja vam tako živ obraz, da tacega ni na cvetlicah na suhi zemlji ne najdete.

Na širokem morji pokrivajo plavajoče alge ogromne širjave, spremenjaje je tako rekoč v nepregledne loke. Največa takova algova loka je ne atlanski oceanu med Azorskimi otoki in Brazilijo in se imenuje sargassovo jezero. Prepreženo je celo s plavajočimi algami, ki so jih morski toki in viharji odtrgali od bregov in je na široko morje zanesli. Kolumb se je vozil štirinajst dni po tem alginem morji, ki objema šestkrat veči prostor nego cela Avstrija. Toda algine skupine ne pokrivajo tu nepretrgaoma cele planjave, ampak se ločijo v mnogo otokov. Tudi drugje na širokem morji in ob strmih bregovih nahajajo se alge, z močnimi koreninami zasajene v morsko dno in večkrat na tisoč čevljev visoke. Ž njimi se kinčajo propasti koralovih ožin na južnem oceanu, kakor tudi strme stene ledenih otokov na severji.

Velikansko in mnogovrstno je življenje v morji, ki se nam v tako divji mešanici pokazuje, kakor pred davnimi veki, ko se je stvarila naša suha zemlja. Ako pa bliže pregledamo te stvari, najdemo samo rastline brez cveta in živali na najnižji stopnji živalskega razvoja, večkrat samo žlezate kepe, v katerih je več kamnite kakor živalske tvarine, ki živoča morje z živimi barvami lepoti in s svojo ogromno velikostjo povečuje. Morski raki so tam edini v večem številu iz vrste členovcev, ki je na kopnem tako mnogoterno in tako mnogobrojno razširjena, in kako daleč so še ti za mravljinici in za bučelami, z umetniškimi zmožnostmi obdarjenimi!

Od plavcev nahajamo tu veliko vrsto nemih rib (Haifische), gerdo požrešnih, in druge strašne prikazni z gnjusno sivo, pa tudi leskečo barvo. Velikanske morske kuščarke so že zdavno zginile, in le želve in nekatere kačje stvari so še tu iz vrste plazilcev. Morski tiči, ki se v morskih živalmi živé, gnjezdijo na suhi zemlji in potaplajo se v valove, le da bi streloma kako ribo ulovili. Sesalci morski, ribam podobni, morski somi in tuleni se nahajajo le v majhnem številu.

Kako vse drugačno življenje se nam pokazuje na kraji naših ribnikov, v potocih in studencih. Tu ni nikakoršnih grozih velikanskih, ki bi kopalce pogoltovali ali pa čolne prevračali; k večemu če račja ščipalnica in ostrí zobje vodne miši preže iz blatnega skrivališča ali pa se pijavke prisesajo na noge dečku brodečemu po vodi. In vendar je to neznamenito življenje v sladkih vodah, kakor tudi življenje na kopnem sploh mnogo bolj razvito in dovršeno, kakor življenje morsko. Alge, te edine rastline morske, vidijo se v naših potocih samo skozi drobnogled, in tudi živali nižih verst se najde tu le malo. Zato pa cveteče rastline plavajo po vodnem površji in tisučero žužkovih bub, žižcev in pajkov mrgoli po vodi.

Pozorujmo vodno strugo po letu. Vodne rastline s tenko razdeljenimi listi, ki so na nezamrzlem dnu po zimi dremale, dvigajo se s krasno zelenim brstjem v višavo. Med njimi gibljejo se močeradje s ploščatim repom in potaplajo se žolto obrobjeni kebri, loveči igrave ribice in neukretne mrčesne bube. Nad njimi pomagajo si dolgonoge žabe z nekoliko širokimi koraki na breg; druge skačejo v dolgih skokih s kraja spet doli. Belouška vije se med travo in bliža se bregu; zdaj je videti njena glava, zdaj rep, zdaj spet se vijuga pod vodo, kakor vitki prot.

Žabe na vlažnem kamenji počivajoče, od koder so dolgo neprémkljivo gledale v oblake, razskakujejo se splasene na vse strani. Le neizkušnega močerada še lapne zvita belouška in zamaši ga v široko grlo, čeravno se močerad brani, kolikor more. Vrat njen se zdaj napihne, zadovoljno pomalja tenki preklani jezik in skrije se spet v travi na nasprotnem bregu. Bube friganid, v cevéh iz peska zlepljenih zaprte, vlačijo se na plitvem bregu. Požrešni kačji pastirji preže pod listjem vodnih rastlin na plen, ktereга s kleščenicami čeljustmi popadajo.

Nastopilo je leto. Alge leže ko goste, zelene mreže na vodi, in le silna žaba si dela gaz skozi nje. Vodne rastline so že stopile iz vode in razprostirajo svoje listje, med katerim se tu pa tam bel ali pa rumen cvet pokazuje. Lokvanj pokriva cele ribnike in pod širokim njenim listjem visi neštevilna množica polžev in pijavek, nad velikim cvetjem njenim pleše cel roj komarjev. Nježni kačji pastir vznáša se nad visocim bičjem, spremenivši se iz neukretne gosenice v lahko okriljenega metulja in kakor jastrob pada na vodne muhe in slabše zablodile metuljke. Dolgonoga hydrometra hitro kobaca po površini in vodni pajki z zračnimi mehurji objeti begajo kakor sreberne kroglice sem ter tje po vodi. Ikre, ki so v spomladi v podobi prozornih zrn vodo prepregale, spremenile so se v trume temnorujavih žabur, okoli katerih že požrešni povodni kebri plešejo. Žabe regljajo, komarji plešejo po zraku, pevci žvrgolé v rakitji, vse diha veselo življenje.

Enako hitro življenje vidimo tudi, če iz teh mest kapljico vode pod drobnogledom preiskujemo.

Tako je vse polno življenja, neizmerno morje in mala kapljica stoječe vode — in sicer življenja, ki je, kar se množstva tiče, mnogo bogateje ko na suhem, če tudi revnejše oziroma na mnogoternost.

Fr. M.

IV

Jela, črnogorska nevesta.

(Povest, spisal Dall' Ongaro; poslovenil Rajm. Šimek.)

(D a l j e.)

V.

Vlado je stanoval blizo meje. Občevaje pogosto s ptujimi kupci, ki potujejo čez mejo, je ugladil svoj divji črnogorski značaj, pa ne da bi se mu bilo tudi požlahnilo čutje in ravnanje. Živel je in delal, kar mu je vsak trenutek srce velevalo. Ravnal je po nameri in sreči, ne po svoji pameti.

Ko je zapustil Jelino hišo, kjer ga je tako razdražila tašča in presunila nevestina boleost, napotil se je v svojo bajto, je vzel samokres in handžar, pa se je spustil črez pustino, ki loči Črnogoro od avstrijskih dežel. Kam pa je šel? Gotovo v hišo morilčevo? Sam ni vedel, kam ga noge nesó; tako je vrelo v njem, da nič ni mogel skleniti. Tam je živel mož, ktereга je prisegel da ubije; tam je živela zala deklica,

ktera mu je dopadla zbog nenavadne krasote in priljudnega vedenja. Nastal je v njem boj med dobrim in hudim; moral je izvoliti izmed dveh stvari eno, pa obe ste bili pregreha. Jelo pustiti in se s hčerjo morilčevo poročiti, to je ravno taka pregreha, kakor osvetno prisego prelomiti. V hudem boju ne vedé, česa bi se poprijel, sede na deblo, katero je piš izrul ravno pred neko hišo, kamor ga je neznana moč pritirala. Truden je bil, pa ne zato, ker je tako daleč prišel, ampak ker je v njem vse tako čudno kipelo. Iz žepa potegne penez, kateri ni bil tam v navadi, in ki ga je očitvidno iz kakega čudnega namena s seboj nosil: bil je to majhen denar s kovom sv. Marka. Na eni strani je bil krilat lev, na drugi podoba device Marije. Po teh dveh obrazih beneškega denarja igra se znana igra: „Glava ali grb“ (Marco e Madonna) — Vlado je bil sam, s temnim očesom je gledal stari penez. Tresel ga je v roci, predno ga je kviško vrgel, da bi ga vjemši zopet vrgel, in sklenil to ali uno po strani, ki bi si mu prikazala. Šlo je za smrt moža in za čast dekleta. Drugače si ni mogel vesti umiriti. Ako se pokaže Marka, mislil si je, pomeni to smrt, kajti lev nikoli ne odpusti; če se mi pa Marija devica nasproti obrne, potlej bode hči moja žena, pa mir besedi! Jela pa naj počne, kar hoče. Previdnost božja pa ni hotela take igre; penez mu pade na tla in se mu izgubi. Vlado bi bil lahko denar poiskal ali z drugim novcem igro ponovil, pa kot praznoverec je sodil to prigodbo za znamenje nebeško, ki se noče s takimi rečmi ukvarjati. „Tem hujše“, reče Vlado in vstane, „grem pa naravnost v hišo. Prva oseba, ki jo srečam, bodi moja žrtva: očeta ubijem, hčer pa objamem in ne vrnem se nazaj“. Zdaj se bliža hiši, še ozré se ne, potrka na vrata — Marička mu pride odpirat, očeta ni bilo doma. — „Nebesa so sklenila“, misli si Vlado, „Marička bo moja nevesta“.

VI.

Dokaj časa je bilo že preteklo, od kar je bil Vlado Jelino bajto zapustil. Kaj se mu je zgodilo, kje je bil . . . nobeden ni o njem kaj vedel. Različen glas je šel od vasi do vasi, o njegovi ločitvi z Jelo in njeno materjo. Je li nas maščuje, ali se je izneveril? Te in take misli so trapile revo deklico; še zmerom je bila bolna in dogodba, ki smo jo popisali, ni bila taka, da bi jo ozdravila. Noč in dan je bdela mati pri njeni postelji; pa kaj bi imela storiti, da bi se gotovega dozvedela? Ona sama je bila kriva, če se je mladeneč na njo razserdil; ona je ž njim tako hudo ravnala; ona ga od sebe odpodila. Nič ni se drznila reči in mirno je čakala, kaj da osoda nanese, pravi fatalizem se je polastil njene duše. Jela je počasi okrevala, pa se ni upala daleč od hiše, da bi pozvedela, ali še Vlado na njo misli ali je je morda že zabil. Pri prvi priložnosti, ko so mati hišo zapustili, poskuša uteči. Slaba, silo slaba je bila. Pa trdna volja, ki človeka prešine, kakor huda moralna vročina jej je podelila moč, da je mogla iti. Hotela je vse na tanko izvedeti — naj se zgodi kar hoče. Pa ni se drznila vprašati žive duše, ali so videli njenega ženina. Zakaj ne, to vsak lahko ume; že

oči radovednih ljudi se je ogibala in je po najkrajši stezi vas zapustila. Šla je, šla — kamor jo je srce vedlo, ni se ne ustavljala ne ozirala, dokler ni prišla do Vladove bajte. Na vrata potrka, nikdo ne odgovori. Sosedje so jej rekli, da bo temu že dva tedna, kar se ne da videti Vlado, in da ga morda svatovanje kje zadržuje. Svatovanje? — Pri teh besedah je nesrečna deklina obledela. Pa še zdaj ni hotela verjeti glasu, ki se je o njegovem odhodu raznesel. Morda je govoricale izgovor, da bi zakril vzrok, ki ga vodi čez mejo. Kje ga hočem počakati, tu doma v hiši? Nič, jaz ga moram videti, jaz ga moram najti. Tje čez mejo hočem iti, tje — kjer priložnosti išče, da osveti mene in mojo mater. Kako nepravilna sem, da o njem dvomim! Samo eno željo ima, da spolni pogodbo. V koliko nevarnost se za-me podaja! — — —

Ubogo dete se je goljufalo; obraze, ktere jej je domišljija rodila, imela je za resnico. Beseda: svatba jej je večkrat na misel prišla in dozdevalo se jej je, da ne pomeni nič dobrega. Spet se je podala na pot in skor nevedoč prikoraka do avstrijske meje. Nikoli je ni še prestopila bila. Dolgo se je obotavljala, predno se je drznila stopiti v nesrečno deželo, ktero je očetova kri močila. V trenutku, ko je mejo prestopila, zapazila je našinca, ki ga je že kje videla. Res, — bil je vojak, ki jej je bil krvavo srajco odvezel in jo tako čudno potolažil. „Na me se zanašaj v nadlogah“, bil jej je rekel. Komaj jo je vojak spoznal, tako so revo spremenile žalost in bolezen; pa svoje obljube ni pozabil.

„Kam greš, zala deklica?“ nagovori jo. „Ni prida to mejo prestopati. — — —“

„Vendar le moram na drugo stran“; odgovori mu Jela, „jaz imam onkraj opraviti“. —

„Dobro!“ odgovori jej vojak, „pa boljše bi bilo, da se vrneš nazaj k materi. Slušaj svet dobrohotnega prijatelja“. —

„Lepa hvala za vaš svet! Pa jaz moram vedeti, kje je moj ženin!“

„Devica mlada, tvoj ženin?“ in glavo pobesi in zarudi. — „Tvoj ženin je izdajalec; ni ne dober mož, ne dober brat! Nazaj, nazaj! bolje da ga več ne pogledaš in ga za vselej pozabiš, ako se ti dá“. —

„Je li mrtev?“ vsklikne Jela; „ali ga je sovražnik v boju zmogel? Morilec mojega očeta mi je tudi ženina ubil? Govorite resnico! Njegova smrt bo mojo pohitrla, pa tudi bolj mi bode ljuba ko njegova nezvestoba“. —

„Reva moja! žal mi je, moram ti povedati resnico! pa no, osrči se! Vlado sedi za mizo morilčev; kruh in sol deli ž njimi. Ne da bi se bil maščeval in tvoji rodbini zgubljeno čast rešil, še zapustil te je malodušno, da bi si hčer ubijalčevu zaročil“. —

„Vi lažete, to ni mogoče!“ zavpije Jela. „Ne lažem, revica! resnico govorim, iz srca te milujem, da si malopridneža ljubila“. —

Jela obledi in se zgrudi na tla; krepki vojak, čegar beseda jo je tako smrtno zadela, vzdigne jo in jo poskuša oživiti.

„Ni res, ne!“ reče, ko odpre zopet oči, „ni res, samo senjá se mi. Kaj ne, da me moré samo strašne sanje?“

Vojak videvši, kako so ranile prejšnje njegove besede revico, ni se jih več upal ponoviti. Milovaje jo je gledal.

„Zakaj si me goljufal?“ pošeptá potem. „Vlado si ne sme druge neveste zaročiti. Pred Bogom sem jaz njegova žena; druga poroka ni mogoče“.

„No pa idi!“ odgovori jej vojak. „Morda ti obveljá tvoja pravica. Teci k župniku tiste vasi, in upri se ženitvi. Še nista oklicana“. —

Zdaj je Jela videla, da je vse gola resnica. „Pokaži mi pot“, reče mu reva.

„Idi po tej stezi po gozdu. Kmalo zagledaš vas. Poišči župnika te vasi, jutri bode nedelja; in zato ga tudi laže dobiš. Potlej pa pridi k meni nazaj. Jaz te bom tukaj čakal in če ti bom mogel pomagati, na pomoč ti bodem: tu moja roko. Jaz ti ne postanem nezvest“. —

V hipu je zginila po stezi, katero jej je bil vojak pokazal; še zahvalila se mu ni. Stopi čez mejo, dirja naprej in v malih urah pride v vas. Solnce je že zahajalo; zatorej ni bilo spodobno, v da bi tej nenavadni uri župnika poiskala. Potrka na vrata razdrte bajtice in poprosi prebivalce gostoljubnosti in prenočišča, kar jej tudi rade volje dajo. Prav rada bi resnico zvedela; pa ni se upala niti besedice ziniti o tej zadevi. V nedeljo zjutraj je šla z gostoljubno družino v cerkev. Med mašo se župnik proti ljudstvu obrne in oznani tretjikat svatbo Vladovo in Maričkino. —

Neusmiljen krik se zasliši po mašnikovih besedah. Vse se je obrnilo proti strani, od koder se je zaslišal glas. Resnica vojakovih besed je nesrečno Jelo uničila. Ni umrla: pa izgubila je — pamet.

(Konec prihodnjič.)

Pomenki o naših literarnih zadevah.

Spisal F. Kočever.

(Dalje.)

II. Jezik.

Stari svet je bil na glasu zaradi svojih tako imenovanih sedmerih čudežev — velikanskih stavbin! Po njihovih graditeljih je dal imena zvezdam na nebu; dá, celo med polbogove je je povzdigoval in tako častil. In še dan danes se čudimo tem stavbinam, če ravno so že davno razvalinah.

Pa tudi naš svet se rad ponaša s svojimi iznajdbami: iz elektrikov in s parom in z vsakovrstnimi ustroji, v katerih drži z umno roko zaprte in obrzdane naravne moč, ter je sili, da mu služijo v korist, kakor za-preženo nemo blago. Ponaša se s tem, da je naravi okove skoval, da ž njo zvezano obrača, kakor se mu vidi, da je za-nj najbolje; ponaša se s tem, da je sebe za gospodarja povišal, njo pa v svojo krotko sužnico ponižal. In — da si ravno mu narava še včasih kriplje zlomi in v svojej neobzdanej sili zdivja, vendar jo vé in zna spet ukrotiti.

Samo eno človeško delo, ki je imenitniše ko vse velikanske stavbine starega sveta, ki je čudapolniše ko vse nove iznajdbe in ustroji, ki je brez dvombe najplemenitiši tvor njegovega uma, to delo, ki se jezik imenuje, le to se še vse premalo čisla in spoštuje! In zares je osnova človeškega jezika tako umetna, da človek v spoznanji te umetnosti vsklikniti mora: „Jezik je najlepši dar božji!“

Pa zakaj človek svoj jezik tako malo v čislih ima? Jaz bi djal, da ga posebno zato tako malo čisla, ker ga še veliko premalo in le površno pozna! Pa je tudi zares težko v vse globine takega dela predrati, katero so rodovi in rodovi gojili in likali in je še vedno gojé in likajo. Najprej si je moral človek jezik olikati in še le potem je bil zmožen drugim čudotvorom. Jezik je podklada, on je temeljni kamen; on je pogoj vsega njegovega umovanja in modrovanja. Herder pravi, da je jezik „nezdružljivo znamenje človeštva in razuma“. In res, mustatega narod ni na svetu, in še-le s stvarjenjem jezika, če je Darwingova teorija prava, slekel je človek živinsko kožo.

Pa ne samo v tem se je človeški um mojstra skazal, da si je jezik stvaril, ampak posebno še v tem, da si je stvaril tisoč raznih jezikov, ki ima vsak svojo posebno, več ali manj umetno osnovo, in poleg umetne osnove še to lastnost, da se zna brezkončno in brezokrajno naprej in naprej sam iz sebe razvijati in v tem razvijanju kakor v kaleidoskopu svoje vnanje lice skladno spremenjevati. Bogatejši ko je jezik, umetnejša ko je njegova notranja osnova, toliko večja je morala biti inteligentna moč tistega naroda, ki si ga je stvaril.

Mi Slovenci imamo bogat in umetno osnovan jezik, ki je najlepšega razvoja sposoben, in to je najslavniša priča inteligentne moči, ki v našem narodu biva. Samo tisti utegne dvomiti o bogastvu našega jezika, ki ga ne pozna in ga ni drugim jezikom primerjal. Vsako bogastvo pa je treba rabiti in uživati, drugače njegov posestnik nima nobene koristi od njega, drugače bogastvo neha biti bogastvo. Talentje ne smejo rjaveti — rabiti se morajo; in iz njihove rabe se morajo spet novi talentje razvijati. Jezikovo bogastvo se rabi, vživa in plodonosno nalaga v literaturi. Mi Slovenci smo preslabi, ko da bi mogli vse preobilno bogastvo našega jezika zmagati; vsega ne moremo porabiti, vsega ne povžiti, vsega ne plodonosno naložiti, ker imamo premalo literaturo; in po tem takem moramo pustiti veliko talentov zakopanih, ker jih pri današnjih naših literarnih zadevah nismo zmožni vzdigniti. Veliko bogastvo jezika — pa ozko literarno polje, veliko talentov — pa malo koristi, veliko premoženje — pa zraven vendar stradež, ogromni kapital — pa malo obresti, veliko dela in truda — pa malo vspeha in ploda: to je stanje našega literarnega stanja! Če bi bilo bogastvo jezika merilo za stopnjo kulture, morali bi biti mi Slovenci eden najprvih kulturnih narodov. Zatorej bi jaz djal, da je pravo kulturno merilo le tista mera, ki nam kaže, koliko se jezikovo bogastvo rabi.

Mi Slovenci napenjamo vse svoje žile, da se poslužimo in navžijemo vsega bogastva našega jezika, da izkopljemo in potrosimo v naš dušni in telesni prid ves zaklad, ki v njem leži, in da to, kar smo na dan spravili, čvrsto držimo, da se nam spet ne pogrezne; naše stanje se pa noče poboljšati, zakaj? Spet moramo priznati, da zato, ker je naše narodno telo premalo, ko da bi zmoglo toliko bogastvo konsumirati in

toliko soka v zdravem obteku vzdržati, kolikor preobilnost našega jezika zahteva.

To nenaravno razmerje mora se s časom podreti in bolj naravnemu umekniti. Pa kako to? Jaz mislim tako-le: Mi smo bili do seh mal v svoji pisavi precej dobri Slovenci pa slabi Slovanje. Postanimo rajši boljši Slovanje in še le v drugej vrsti bodimo dobri Slovenci, če bi tudi zarad tega kaj malega žrtovati morali! In to je, kar bi jaz tu rad z vso močjo povdaril, ker v tem, in samo le v tem nahajam korenino slabih naših literarnih zadev in spet na drugej strani kažipot in klico boljše naše literarne bodočnosti.

Bogastvo jezika in obraženost jezika, to je dvoje ter ni zmeraj eno z drugim zvezano. Bogat jezik ima razmerno več pogojev v sebi, postati izobražen jezik mimo manj bogatega jezika; toda bogat jezik potrebuje v svojo vsestrano izobrazbo tolikanj več sil, kolikanj je bogatejši; zakaj izobraženje jezika obstoji v tem, da se vsa njegova materijalna tvarina razvije in slednja njegovih sestavin formalno v sklad spravi z vsemi drugimi. In tudi v tem oziru je razmerje pri nas zelo napečno: velika peza gradiva, pa malo sil!

Kdo izobrazuje jezik? Pisatelj. In če se na dalje vprašamo, po kateri poti je pisatelj do svojega izobraženja prišel? moramo odgovoriti, da se je izobrazil na temelju že izobraženega jezika. Izobraženost jezika in izobraženost naroda — kdo bi razsodil, katero je antecedens, katero consequens? To dvoje stoji v enakem razmerji eno proti drugemu, kakor jajce in kokoš, od katerih se ne vé, katero je bilo poprej. Djal bi, da izobraženost jezika in izobraženost naroda tičite ena v drugej kakor dva sklepca na lancu. Logični nasledek iz tega je: da se najde izobražen jezik le pri izobraženem narodu, in da narobe neizobražen narod nikdar izobraženega jezika imeti ne more; kajti eno raste, kedar in kakor drugo raste, ne pa narobe. Hočeš li znati, koliko je narod izobražen, poglej, koliko mu je jezik olikan, in vedel boš. In tako imamo v stopnji izobraženosti slednjega jezika gotovo merilo za stopnjo izobraženosti slednjega naroda.

Praša se pa: kdaj je jezik toliko olikan, da se more izobražen imenovati?

Sploh se trdi, da je velik pesnik največi izobraževalec jezika. In res vidimo, da so pri nekih narodih, sosebno pri Italijanih (Dante), pri Nemcih (Göthe), pri Angležih (Shakespeare) posebno pesniki jezik na tisto visočino popolnamosti vzdignili, ktera je za izobraženost jezika prav za prav vrhunec postala, ki ga pozneje jezik ni več nadkrilil. In to mnenje je tudi pri nas zavladalo. Veliko jih je, ki nastop velikega pesnika med nami željno pričakujejo kot našega mesija. Res je, pesniki lepšajo jezik in likajo, ter mu otešejo kvrge in grče, da postane okrogel in gladek; kitijo ga s mirijadnim cvetjem ter ga naresijo z vsakovrstnim kinčem, da je sličen „kičenoj djevojci“, kedar k poroki gre. — Jaz bi pa vendar vkljub vsem tem zaslugam pesniskim v izobrazbo jezika djal, da pesnik sam še ne postavi jezika na vrhunec izobraženosti. Njemu na strani stoji modroslovec. Pesnik poje, modroslovec pa misli; oni tuhta, ta pa modruje. Pesnik jezikove sestavine plete in vije v kite in vence, modroslovec pa jezikove tvarine razvija na šir, ter ostro odmeri meje posamnim pojmom. Peti se da v marsikterem, da ne rečem v

vsakem jeziku, filozofirati pa ne. Zakaj nobeden jezik ne prinese iz svoje zibelki toliko izrazov za abstraktne pojmove in tolike dialektične gibčnosti s seboj, kolikor je filozof potrebuje. Filozof si mora tedaj v tem obziru jezik poprej tako rekoč pripraviti! V katerem jeziku se tedaj dajo metafizične, etične, estetične, logične in slične razprave pisati, ta in le ta je, kar se reče, izobražen. Pesnik posadi jezik na prestol izobraženosti, filozof mu pa žeslo vlade v roko poda. Stari Grki so Platonov jezik zavoljo njegove popolnamosti toliko spoštovali, da so rekli: če se bogovi na Olimpu razgovarjajo v kakem človeškem jeziku, ta ne more nobeden drugi biti, kakor Platonov filozofični jezik!

Nam v naših zdanjih literarnih zadevah po mojem mnenju in kakor sem preverjen ni toliko velikih pesnikov treba in filozofov, kolikor čvrstih prozaikarjev. V zdravej prozi leži največa literarna moč, v njej se razodeva najsijajnejše intelektualna narodna sila! Bog si ga pa vedi, kako je to, da pri večini naših pisateljev gladko tekoča proza še zmeraj prav predreti ne more; ves naš prozaični slog in tudi govor — je nekako vegast in neokreten, ali kakor bi Hrvat izrekel razvlažen. Naj si bo poetični jezik lep, kakor si hoče, jaz bom čvrstej prozi zmeraj prednost dajal, sosebno z ozirom na naše literarne zadeve.

Proza je za življenje, za trg in zbor, za nauk in poduk. Demosten, Ciceron in Luter so po prozaičnih svojih spisih gotovo toliko, če ne več jezik izobrazili, kolikor njih vrstniki pesniki.

Ker je jezik materijalna podlaga literaturi, in ker se bodo vsi moji predlogi v poboljšanje naših literarnih zadev stavili in snovali na moje nazore o jeziku, zdi se mi potrebno, da te nazore na kratko razložim.

Meni je jezik organična, živa stvar; djal bi, da ga ni organizma mimo jezika, ki bi v večji meri to ime zaslužil. Kakor vsak drugi organizem, podvržen je tedaj tudi jezik vsem tistim zakonom, katerim so podvrženi drugi organizmi, ki jih v naravi nahajamo. Glavna prikazen v življenju jezika kakiti organizma je ta, da je premembam podvržen. Te spremembe se javljajo v njegovej rasti, v njegovi razširjavi, v kulminaciji, v cvetu, v ploditvi, v konečnem izvmrenju in vstajenju v novejši obliki. To vse biva pred našimi očmi v teku časa. Stare dorabljene oblike, ki so svoj namen že izpolnile, nemočne od njega padajo, kakor pade n. pr. suhi list z drevesa. In biografije raznih jezikov nam kažejo, da vse slovnice in vsi slovarji niso več v stanu zastarane in vsled tega odpadajoče stvari, naj že bodo ali sami glasi, ali oblike, ali izrazi, za dalj časa na živo jezikovo telo pripete držati, molčé že eukrat odpadle kakor Lazara iz groba nazaj poklicati! Umetno se ne da najmanja umirajoča obličica na življenju obdržati! Na mesto odpadlih oblik pa si stvarja životna jezikova moč novih mladih stvari. Jezik se da kakor vsak drug organizem gojiti, in negovati, in pestovati, in čistiti peg in marog, in vse to je spešno za njegovo bitje, ali sile in presiljave ne trpi, drugače se iz njega le grda karikatura naredi. Koliko časa je poedinim jezikom za življenje odmerjenega, kdo to vé? Stari grški in rimski jezik sta vse dobe svojega življenja v enem tisočletju prebila. Zakone pa, po katerih vse to biva, kdo jih pozna?

Počasna izmenjava tvarin se vrši po tvorni jezikovi moči, ki v vsakem živem jeziku biva, kakor duša v živem telesu. Bolj živo ko se

tvári izmenjavajo, t. j. kolikor bolj vegetativno je življenje jezikovo; toliko delavniše, prebavneje in zdravejše je njegovo telo. Naša slovenščina se je skoz sto — in stoletja malo premenila, izmenjava tvári se je v njej neznatno in počasno dovršila in to posebno zató, ker je žila bila našega javnega življenja celo zastala, in ker je vedno studen veter vlekel čez naše literarno polje, pri katerem voda zmrzuje in vsako organsko življenje prestane. Dan danes je nekaj boljše, pa vendar je še tok našega narodnega življenja prepočasen za hrusta, kakoršen je naš jezik: prostor, v kateri je njegovo gibanje zaokvirjeno, je za-nj pretesen. Skrbimo za to, da mu pristojno torišče odpremo, na katerem bo mogel v čvrstih skokih vso svojo žilavo moč pokazati in ves svoj sok v tek pripraviti.

Če bi mi bilo dovoljeno, jezik v kakej priliki pokazati kot pravo organsko telo, jaz bi ga tako-le priličil: Soglasniki so njegov obod, njegove kosti, oni mu dajo krepost in jederčnost; samoglasniki so meso, ki v okrogli obliki kosti obdaja, oni ga delajo okrogloličnega, nežnega, blagega; obrazila so pa sklepci in udje, po katerih se jezik giblje in okreta, in na vsako stran lepo vdaja. Harmonična razdelitev teh treh jezikovih sestavin pa nareja to, kar se pravi jezikov ritem.

Taki so moji nazori o bitji in o življenji jezika, in od teh nazorov se v daljnih pomenkih ne bom meknil ne na desno ne na levo; oni mi bodo vrhovno načelo, na katero bom neprestano gledal, kakor mor nar na zvezdo severnico, da ne zabloudi.

Narodne priče, navade, stare vere.

(Nabral in razglasil M. Valjavec.)

Dalje.

IV. **Zvezde.** 8. (Mlečni put). Jeden put je jeden človek svojemu kumu vkral slamu i z ovom slamom je bežal, da ga ne bi gdo videl, a njemu je curela slama pod noge. Drugi den je išel ov vu štangel i videl je raztepeno slamu. Išel je gledat, gdo je ovu slamu raztepel i došel je do hiže svojega kuma i zaklel ga je, da bu navek spomena na njega na nebu, tak da ju vidi saki človek. Vukovci.

9. (Kumova slama = via lactea). Naj večši greh je, gda kum kumu kaj krane (= ukradne). Bog onoga človeka odhiti od svojega lica i preda ga v pekel. Bog je prvešna vremena više put došel na ov svet i spominal se je z ljudmi, nje je vučil delati i skrbeti. On se je opravil kakti bogec ali kakti pastir pak se je došel k ljudem ovak svetek spominat, ali se je obrnal kakti prosti človek pak se z ljudmi spominjal i njim je sakakaj pripovedal, a naj više im je govoril, da se naj lepo spominjaju i ne svadiju i ne karaju, da naj pošteno živiju i barataju. Ali ljudi nisu znali, kaj je to za človeka. Ako su ga pitali, od kud je, on im je rekel, da je zdaleka. Jemput se je opravil, kakti putnik pak je došel k ljudem jeden svetek pak se

je počel spominati, kak je drugde. Onda su bili stari ljudi jako zločesti i za decu nikaj nisu marili a deca im su se potepala. Za to je bil došel bog k njim pak im je rekel: moji dragi ljudi, zakaj si vi nečete kume zeti, koji bi vam se za decu skrbeli, ar more biti da koji zagod mrnete pak vam onda deca ostaneju sirota. Vuzmete si vi kume, pak se onda oni budu za decu skrbeli po vašoj smrti. I počel je na dale pripovedati, da su si ovi kumi onda naj vekša rodbina na svetu i da ne sme nijeden nijednemu nikaj zla napraviti i da bog onoga človeka, koj kaj svojemu kumu zla napravi, mam hiti vu pekel a na ovom svetu ne bu imel nigdar mira ni počinka. Nu baš med onemi ljudmi, koji su bili tam, gde je ov putnik to povedal, kral je kum slamu svojega kuma. Na jemput se je ov putnik preobrnal kak kakov kralj i rekel je: ja sem vaš bog. Na to su bili ljudi jako strahu, nu on im je rekel, da se naj nikaj ne bojiju. I ljudi su mu obečali, da budu to dobro i pošteno obdržavali i pripovedali deci na ovom svetu a deca budu morali pripovedati svojoj deci tak dugo, dok bu veka i sveta. Na to je počel bog njim govoriti: vi 'si, koji me tu čujete, obečate mi, da nete nigdar za nigdar zla nikaj napravili. Ja vam velim, verujte meni, ja sem vaš bog, koj sem vas stvoril, i velim vam, da onoga človeka, koj bude kaj kral svojemu kumu, denem na nebo za zlamenje, da se budu ljudi znali poklem spominati, kaj sem vam govoril i prepovedal, i to zlamenje bude na nebu vek za navek. Kak je to izgovoril, zniknal je. Ljudi su se začudili i rekli su med sobom, da je to bil pravi bog i da su vre pivo čuli, da bog hodi po svetu i ljudi navuča, pak su onda rekli, da to moraju veruvati, kaj goder im je povedal.

Bil jeden človek, koj je imel jako dobroga prijatelja, s kojem je vre puno let bil dober i koj mu je navek pomagal, ako je vu kakvom zlu bil. Toga človeka žena se je za kratko vreme zbabila. Mam je išel k tomu prijatelju i prosil ga za kuma. Ov mu reče, da ide, zakaj ne? i zbila su se ovi ljudi pokumili. Ov kum bil je bogat i imel je puno marhe rogate, konj i ovece a imel je takaj puno sena, slame i sega dosta, čim goder bog deli. Ali njegov kum postal je lèn, tepče i tat pak si nê nikaj štel vu letu za zimu skrbeti a imel je jeno dve kravice pak niti nje nê imel s kem kroz zimu 'raniti. Nu kum mu je dal jeno malo, š čem si je ranil, ali mu to nê dosta bilo. Išel je on jenu noč pak je kral slamu svojega kuma. Ali kak je on napukal slame i navezal jeno vuže i pošel ž njom, mam mu je počela ginati tak jako kak da bi gdo nastilal. Na jem put mu je 'sa opala iz vuža; on se obrne i počme nazaj pobirati i skupa nositi, da bu nazaj zvezal vu vužinec. Ali na jemput se je nekaj preblisnalo; on se mam oglela na saki kraj a za tem na nebo; videl je, da se je nebo odprlo i mam zaprlo i postala je na nebu nekakva bela steza, a toga prvo nigdar išče nê videl. On se je prestrašil i skorem mrl od straha i komaj je dimov vušel, a vužinec je tam ostavil i slamom skupa. Gda je došel dimov, nê mogel niti reći pregovoriti od straha. Žena ga je počela spitavati: gde si bil? gdo te je tak jako popudil, da si komaj dimov vušel? Ali on nê niti jedne jedine rečice pregovoril, samo je hrepele i bil je tak blede, kak je na sem svetu stena. Gda je žena vidla, da to nê pravi groš, da to nekaj drugo mora biti, počela je onda njemu govoriti: bog s tobum kaj! i gda mu je vre dugo govorila i počela se plakati, onda joj je samo z rukom mignal, da

mu naj dá mir. Ona mu je dala mir, a on si je onda legel na postel poleg nje. Ali ga je žena mam vu zorju počela spítavati: čuješ ti, gde se bil seneči, da nisi dimov došel dugo, i kaj te je popudilo i tak strašno poplašilo, kaj nisi mogel snočka niti reči pregovoriti, i ja sem vre bila strahu, da buš mrl. Nu gda mu nê dala nikak mira, onda joj je rekel: no, da mi pak baš ne daš mira, bôm ti povedal: išel sem ti od kuma pak sem ti videl na putu jednoga velikoga vuka, ali ti to nê bil pravi vuk, ar ti je bilo šaro, kaj goder je bilo, pak je na me išlo i tak se je strašno razijalo, da sem mislil, da me bô požrl. Žena je bila verovala. Gda se je to pripetilo, bilo je išče toplo pak su išče ljudi po vani spali i kak so to na nebu vidli, 'si su se presupili i rekli su: kaj je to za božje stvorenje. I sam kralj, gda je to vedel, presenetil se je pak je dal pred se pozvati 'se svoje pismoznance pak im je rekel, da mu naj poveju, kaj bi to moglo značiti. Oni su mu sakakaj pripovedali; jeden je rekel, da bô tak dugo svet stal, kak goder bô to na nebu stalo i da se bo dva ali tri dena prvo skrilo, nego bo sudni den. Drugi je rekel, da je to zlamenje sudnoga dana, da bo na skorem sudni den. — Nu toga človeka kum bil je premožen človek i dober gospodar i gda se je v jutro stal, mam je išel do štala' gled svoje družine kaj dela i gde je. Na jemput je spazil, da mu je negdo slamu pukal. Mam je išel gled, videl je da je vnogo spukano i da se išče za njim pozna, kud je ju nosil. On se je povrnal pak je počel špotati svoje sluge i 'su družinu, da kak su to pazili. Oni su takaj išli gled i on ž njimi. Nu slugi sn mam išli onim tragom, kud je nosil slamu i malo dale našli su užinec i slamu na kupu. Slugi su to zeli pak su mam dimov gospodaru donesli i pokazali. Mam drugi den se je to čudo na nebu po celom onom mestu razglasilo, ali nê znal nigdo rastolnačiti, ar nê bog bil mvo povedal, kakovo znamenje bude na nebu, samo da bude. Ali ovomu človeku, koj je bil kumu slamu kral, na zmirom je nekaj peklo vu sreću i nê nigdar mogel mirno spati, niti jesti niti piti i navek je zdihaval, da je obetežal i skorem bil na smrtnoj posteli. Ali nê mogel niti mreti niti ozraviti, skorem saku vuru se je pripravil na smrt, ali ne nikak mogel mreti i tak se je mučil kak tič v prôglu. Gda su to čuli i vidli susedi, kak se siromak muči, začudili su se i rekli su: kaj je to, da on tak dugo se muči pak nemre mreti niti ozraviti? je li mu 'činjeno ali ga je pak bog kaštigaval i spítavali su ga, kaj mu je, jeli kaj vidi v noći poleg sebe, ali podanu, morebiti je kaj takvoga napravil, kaj se ne vufa povedati, pak da zato nemre mreti, da mu dopelaju popa pak naj onda njemu pove. Nu on im nê niti reči štel odgovoriti, samo je rekel, da mu naj daju mir. On se nê štel niti spovedati. (Konec.)

Obzor.

Prva glavna skupščina jugoslavenske akademije. Dne 28. julija se je v Zagrebu, kakor je že znano, slovesno odprlo národno sve-tišče jugoslovanske znanosti in umetnosti, — jugoslovanska akademija — ktera ima biti vsem slovanskim plemenom na jugu živo vrelo národne omike in pravo središče njihne vzajemne duševne radnje. Mnogo slovanskega sveta

je bilo v osebi, mnogo mnogo več pa v duhu pričujočega tej svečanosti, preimnitnej za prihodnost vseh južnih Slovanov. Po tihi sv. maši, ki jo je služil sam prevzvišeni vladika J. J. Strossmayer, utemeljitelj in pokrovitelj akademije, zbrali so se ob desetih vsi akademiki v dvorani, ktero je bilo napolnilo mnogobrojno izbrano občinstvo. Prvi poprime besedo prevzviš. vladika in povdarja v prekrasnem govoru, kako velicega vpliva je vera in krščanstvo na znanost in umetnost in v kako tesni zvezi so te s sv. vero. Za njim je govoril akademije prvosednik g. dr. Fr. Rački jedernato besedo o visokem pomenu akademije in njeni važnosti za Jugoslovane; burni klici so spremljali njegov krasni govor. Na to je sporočal akademijski tajnik g. Daničić o delavnosti akademije in o mnogih zaprekah, ki so se jej skozi šest let stavile na pot. Premoženje akademijsko šteje do konca junija t. l. 285.644 gld.; prvi akademiki so: dr. Rački (prvosednik), dr. Bleiweis, M. Bogovič, Gj. Daničić (tajnik), V. Jagič, dr. Šloser, dr. Subotič, dr. Šuhaj, Lj. Vukotinovič, A. Veber, J. Torbar, M. Mesič, dr. Matkovič, dr. Bogišič, Iv. Brčić, Fr. Kurelac, J. Jurkovič, dr. B. Petranovič, B. Šulek, S. Ljubič, dr. P. Muhič in Ž. Vukasovič. Dopisujoči v I. razredu so: A. Bielowski v Lvovu, E. Dümmler v Hali, M. Hatala v Pragi, A. F. Hilferding v Petrogradu, J. Jireček v Beču, V. Pacel v Varaždinu, S. Solovijev v Petrogradu, V. Tomek v Pragi, dr. J. Šafarik v Belem gradu; v II. redu: M. Ban v Belem gradu, H. Jireček v Beču, M. Popovič v Belem gradu, M. Pucič v Florenciji in G. Wenzel v Pešti; v III. redu: dr. J. Pančič v Belemgradu, D. Štur v Beču in dr. Š. Šubič v Gradcu. — Za častne ude so se izvolili: J. Gavrilovič v Belem gradu, V. Maciejowski v Varšavi, dr. Fr. Miklošič v Beču, Fr. Palacky v Pragi, M. P. Pogodin v Moskvi, J. E. Purkyně v Pragi, I. Sreznevski v Petrogradu in A. Schleicher v Jeni.

Iz vseh krajev od Balta do Jadre so dospele vis. zboru mnogobrojne daljnopisne čestitke in pozdravila. Božji blagoslov naj vedno spremlja trud in delo jugosl. akademije!

Tretji občni zbor slov. Matice. V sredo 7. avgusta t. l. se je obhajal tretji občni zbor dopoldne s cerkveno slovesnostjo, ob pol desetih pa se je pričela seja v mestni dvorani, ktereje je bilo pričujočih mimo ljubljanskih odbornikov in vnanjega odbornika dr. J. Ulaga blizo 40 domoljubnih družnikov. Iz g. tajnikovega sporočila posnamemo, da prejmo vsi Matičini udje (tudi tisti, ki do novega leta pristopijo) sledeče tri knjige: 1) „Štirje letni časi“, po E. A. Rossmässlerji predelal J. Tušek, 16 tiskanih pol; 2) „Rudninoslovje ali mineralogija“ po S. Fellöckerji spisal Fr. Erjavec 6 pol in 3) „Narodni koledar z Matičinim letopisom“ vredil dr. Bleiweis, 16 tiskanih pol. Dalje je prišla na Matičine stroške na svitlo Fr. Marnova „Slovnica českega jezika z berilom“; stroški se jej povrnejo iz razprodaje omenjene slovnice. Rokopis „Slovenski Štajar“, ki so ga obljubili spisati štajerski rodoljubi, pričakuje se kmalo. V presoji sta se: Žepičeva „latinska čitanka“ in P. Ladislavova „latinska slovnica“ Za natis sta se ponudila Matici a) „stenografija slovenska“, ktero je osnoval učitelj Fr. Hafner in b) „grška slovnica“, ktero obeta sestaviti prof. A. Klodič — Število udov se je od lanskega občnega zbora dosti veselo razmnožilo, da se jih šteje vseh vkup že 1206 udov; na novo jih je bilo pristopilo v preteklem Matičinem letu 15 ustanovnikov in 244 letnikov. Tudi Matičino premoženje je prav lepo naraslo; lanski račun je kazal 23.039 gld. 60 kr., letošnji pa iznaša

27.765 gld. 53 $\frac{1}{2}$ kr.; gotovo vesel napredek! Po proračunu bode ostalo Matici za izdavanje knjig v prihodnjem letu okoli 3000 gld. Matica se je po tem takem jela prav čvrsto gibati; torej se smemo nadjati tudi za prihodnje leto prav obilnega slovstvenega obroda — znanstvenega pa tudi lepoznanškega, da ta národní zavod med Slovenci čedalje trdneje korenine zasadi.

Slovensko slovstvo. Druga polovica tekočega leta obeta nam večo rodovitnost na književnem polji mimo prvega jalovega polletja. Pri kratkim je razposlala družba sv. Mohora sedmero večih ali manjših knjig svojim družnikom; zdaj je obrodila slovenska Matica z Marnovo „slovnico českega jezika“ vred čvetero lepih del. Na prvem mestu naj se omeni knjiga „Štirje letni časi“, ki jo je po Rossmässlerji predelal prof. J. Tušek v Zagrebu, in ktera se mora po jako zabavnem in podučnem obsegu gotovo vsacemu prikupiti, komur srce še ni popolnoma otrpnilo za prebogato rastlinsko življenje v naravi. V tej knjigi, ki med poljudnimi prirodoslovnimi deli povsod močno slovi, popisuje nam učeni pisatelj z živimi bojami raznotere prikazni v rastlinskem življenju v vseh letnih časih; zato nas vodi, prav po domače se z nami pomenkovaje, po poljih in travnikih, po gozdih in močvirih, da nam odgrne lepoto in hasnovitost domačega rastlinstva v posameznih dobah. Beseda je skozi in skozi prav jasna in jedernata, in da se nauk še lože ume, zato je pojasnjen z mnogimi v tekst vtisnjenimi slikami. Lično natisnjena knjiga šteje 254 strani v veliki osmerki, in velja le 1 gld. — Naslov drugej Matičinej knjigi je: „Rudnoslovje ali mineralogija za niže gimnazije in realke“; po S. Fellöckerji spisal Fr. Erjavec. Tudi ta knjiga, prva te vrste, je spisana v prav čistem, lehkoumevnem jeziku in pojasnjena z mnogimi podobami, ki jo delajo za šolsko rabo še bolj prikladno. Prav čedno tiskana šteje 100 strani vel. osmerke in velja le 40 ukr. — Na Dunaji v tiskarnici Mehitaristov je prišla na svitlo „Ruska slovnica za Slovence s čitanko“. Spisal M. Majar, založil G. Blaž, tergovec na Reki. Knjiga obsega 172 strani. Cena knjigi pri založniku je le 85 kr., po knjigarnicah jej bo cena poskočila. Pri kterih knjigarjih bode na prodaj, to nam še ni znano. — Da se ustreže potrebam slov. čitalnic, kterim še vedno primanjkuje iger za predstavo, sklenil je v 6. seji odbor dramatiškega društva v Ljubljani, da se daste v natis igri „Ultra“ in „Na kranjskem mostu“, obé iz češkega poslovenjeni, tedaj izvornoslovanski. — Slavnoznani Haložan B. B. je bil razpisal dve darili, 50 in 30 gld., za najboljši glediščni igri. V ta namen so došle tri igre: a) „Samo, prvi slov. kralj.“, b) „Samo“ in c) „Trapasti Juri“. Darilo 50 gld. se je prisodilo prvej krasno izdelanej zgodovinskej igri, ki jo je spisal naš nadepolni pisatelj Fr. Remec na Dunaji. Naj se tudi to delo kmalo na svitlo spravi! — Videvši haloški Slovenci duhovniki, da imamo zmožne slov. pisatelje tudi na tem polji, razpisali so 8. m. m. novo darilo po 50 gld. za najboljšo glediščno igro zgodovinskega obsega „Svetopolkova oporoča“. Rokopisi naj se pošljejo do novega leta g. R. B. v P. p. Zavrch. — Slavnoznani slovenski pesnik Jovan Koseski Vesel v Trstu je dovršil in Novicam za natis poslal prevod krasne Byronove pesmi „Mazepa“; da tega novega dela preslavnega Koseskega mlado in staro z veseljem pričakuje, tega nam ni treba posebej omenjati. — Ripšlova „Sadjereja“ je prišla v Ljubljani ravno kar v 2. natisu na svitlo; priporočamo iz nova to koristno delce vsem kmetovalcem;

cena mu je samo 10 nkr. — Janežičeva slovenska slovnica za prvence „Slovenisches Sprach- und Übungsbuch für Anfänger“ se v Blaznikovi tiskarnici v sedmem natisu natiskuje, prišla bo razun nekterih popravljenih pogreškov nespremenjena v 1500 iztisih na svitlo. Za njo pride v natis njegova „Slovenska slovnica“ v četrti izdavi.

Srbsko - hrvaško slovstvo. „Poturica“ (Poturčenec), drama v 4 činih, tako se zove novo dramatično delo slavnega hrvaškega zgodovinarja in pesnika Ivana Knkuljevića Sakeinskega, katero je v Albrechtovi tiskarnici v Zagrebu nedavno na svitlo prišlo. Snov mu je vzeta iz življenja našega naroda v bližnji Turški. Djanje jako zanimivo, beseda vzor lepe hrvaške pisave, da se mora vsakemu bralcu prikupiti. Posvetil je pisatelj svoje delo prevz. J. Mažuraniću; naj stoji tu sledeča pomenljiva kitica:

Al nam jedno oteti nemogu:
Duh i radnju na duševnom polju;
Duh će vodit u budućnost bolju,
Rád dovesti slovinsku nam slogu.

Prekrasno natisnjena knjižica šteje 90 strani in veljá 60 nkr. — Pod naslovom „Pučke pripoviedke i pjesme“ je prišla pri Jakiću v Zagrebu na svitlo bogata zbirka narodnih pripovedek in pesem; zbral je je g. M. Stojanović, slavno znan kot národni pisatelj hrvaški. Knjiga šteje 300 strani in veljá samo 1 gold. — Ravno kar je prišel v Zagrebu na svitlo prelepi ruski roman „Knez Škopin Šuški ili Ruska za lažnih Dimitrija“, ki ga je na hrvaški jezik prevedel in izdal Gj. St. Deželić. Knjiga šteje v 16ni 675 strani in veljá 1 gold. 50 nkr. Obračamo na ta prekrasni roman pozornost vseh Slovencev; našli bodo v njem ne samo prijetno zabavo, ampak se bodo seznanili po njem tudi z mnogimi zgodovinskimi značaji in z jako zanimivo dobo ruske zgodovine. — VI. Vežičeva prelepa pesem „Sigetski junak Nikola Zrinski“ tiska se v drugo in izide za 300 stihov pomnožena v kratkem času. Naročnina 50 nkr. naj se pošlje g. pisatelju v Varaždin. — Kdor se želi bolje seznaniti z lepo, pa nesrečno Bosno, temu se priporoča knjiga, ki je v nemškem jeziku pri Venediktu na Dunaju prišla na svitlo in se zove: „Geschichtliche, politische und topographisch - statistische Beschreibung des Vilajet Bosnien, d. i. das eigentliche Bosnien nebst Türkischkroatien, der Hercegovina und Boscien, von G. Toemmel, k. k. Hauptmann“. Kar g. pisatelj tu pripoveduje, to je sam videl in slišal ali pa posnel iz najboljših domačih virov. Knjiga se proda po knjigarnicah po 2 glđ. — Popovičeva vesela igra v 3 djanjih „Tvrđica Kir Janja“ je prišla v Belem gradu v kratkem času že v tretjem natisu na svitlo. — Dr. J. M. Špor je spisal novo tragedijo v 5 delih „Propast republike dobrovačke“; oddelek tega lepega dela je natisnjen v prelepem hrvaškem zabavnem listu „Dragoljubu“.

Češko slovstvo. V Kobrovej zalogi v Pragi je jelo v posameznih vezkih izdajati jako imenitno zgodovinsko in statistično delo: „Rusko, země, stat i narod“, izdelano po najboljših in najverniših virih. — V kratkem začne v Pragi v posameznih snopičih izhajati jako zanimiva zbirka klasiških del drugojezičnih v češkem prevodu. G. Vyhnis je dogotovil prestavo sloveče Kalidasove „Sakuntale“, g. J. Sladek prevod Byronovega „Gjaura“ in „Korzarja“; dogotovljen je že tudi V. Štulceve prevod Mickiewiczzevega dela „Gražina“.

g. J. Goll pa prestavlja Mickiewiczzevega „Pana Tadeusza“. — V Gregrovi tiskarnici je prišel na svitlo I. del znanstvene knjige „Základové“ vyšší matematiky“ z mnogimi drevoreznimi podobami; spisal jo je dr. F. J. Studnička. — V knjigarnici gg. Mikulaša in Knapa so prišli doslej na svitlo 3 zvezki nove zbirke glediščnih iger „Divadelný ochotník“; I. zv. obsega a) „Bídnicí“, drama v 4 djanjih poleg Hugona, spisal J. Stankovsky in b) „Ze života Richarda Sheridana“ vesela igra v 1 djanji; izdelala Eliza Peškova; II. zv. a) „Tak se chytají vrány“ fraška v 3 dj. poleg francoskega in b) „Mala úslužnost“ vesela igra od Novotnega; III. zv. pa: a) „Bratr honák“ vesela igra v 2 djanjih, prestavil B. Zbraslavsky in b) „Utěk do Afriky“, v 2 djanjih od M. Boleslavskega. — V Gregrovi tiskarnici se tiskajo „Sebrané básně a spisy Kamarýtovy“, ki je bil eden najmarljiviših bu-diteljev novočeske literature. — Lepa zgodovinska igra „Žižkova smrt“ — historická tragedie v 6 dějství od J. J. Kolara — je prišla te dni v 2. natisu v Pospíšilovi tiskarnici na svitlo.

Polsko slovstvo. Dziennik lit naznanja, da izidejo v Poznanji zbrana dramatična in poetična dela Wladislawa Syrokomle (L. Kondratovicza) v 6 — 8 delih, po 16 — 18 pol obsegajočih. — Dr. Krainski v Vratislavu je spisal obširno primerjajočo slovanskih jezikov pod naslovom „Gramatyka porownawacza 13 jezikow slowianskich“.

Rusko slovstvo. Knjigar Stělbovski v Petrogradu daje na svitlo jako znamenito zbirko ruskih pisateljev; doslej je izšlo devetero zvezkov, Prvi trije zvezki obsegajo dela A. S. Pisemski-ga in sicer romane: Bojarščina, Brak po strasti, Bogatij ženich, Tisjača duš, Vinovata-li ona, Staraja barina in več zanimivih novel in veselih iger. V 5. in 6. delu so zapopadeni spisi slovečega romanopisca grofa Leva Nikolajeviča Tolstoja, kakor romani in novele: Dětstvo, Otročestvo, Junost, Tri smerti, Dva gusara, Kazaki, Mjatel itd.; drugi zvezki obsegajo dela plodovitega V. Krestovski-ga. — V Pragi pridejo na svitlo basni preslavnega ruskega basnopisca Krilova v izvorni besedi in s českim prevodom. — Na Dunaju je jel v polmesečnih zvezkih v ruskem jeziku izhajati nov političen časnik z naslovom: Slavjanskaja zarija pod vredništvom gg. Livčaka in Klimkoviča. Doslej izdani vezki so prav tehtnega obsega. Polletna naročilna cena temu časniku je 3 gold. — Grof K. Tolstoj je izdal zbirko svojih poezij (pesem, balad in dum), ki zbujajo vseobčno pozornost. O njem pravijo „Květy“: Není to ovšem Puškin, co se tiče síly verše a umělosti obrazův, ale hr. Tolstoj má vždy tak svěží poetické barvy, takovou hloubku a sílu myšlenky při neobyčejně živém pocitu krásy, že čtení jeho básní působí velmi močně. — V Petrogradu izhajajo nova izdava velikanskega dela: „Slovár imperatorskoj akademii nauk“ v 4 prevelicnih delih. Ta slovar neki obsega 114.799 besed.

Listnica. Hvala za poslana „letna sporočila“; prihodnjič o njih; g. L. G. v K. Hvala, vse došlo; tudi povest, ki se v kratkem natisne; g. F. Št. Spis za družbo došel; pismo t. m.; g. J. L. v Trstu Glasn. lista 2. l. 1866 ni več nobenega istisa; vračunite si v prihodnje poslani snesek.

Vreduje in na svitlo daje: A. Janežič, tiska pa J. & Fr. Leon.